

กล้วยไม้ สำหรับผู้เริ่มต้น

วิมล วัฒนศิริ

กล้วยไม้

สำหรับผู้เริ่มต้น

วิมล วรรณวิมล

"กล้วยไม้"

สำหรับผู้เริ่มต้น

เพียงกล้วยไม้ดอกหนึ่ง เกสรตัว
บ่งชี้ว่าอ่อนหรือ เกสรตัว
เป็นโลกซึ่ง พิสูจน์ง่าย ไร้ความกลัว
ตั้งสรวลสรวล สำหรับผู้รัก อันลึกซึ้ง

มือสองมือเราจับ กระชับมั่น
พร้อมสัมพันธ์ในหนึ่ง ความเป็นหนึ่ง
ทุกขณะ พันธะมาก ประสานตรึง
ร่วมกันก้าวให้ถึง ซึ่งจุดชัย

เราท้าวเบรียล จักประพาสประเทืองผล
ทอดบุคคละคนใจ ย่อมไม่ได้
กิจกรรมนั้นย่อมจัก ชั่วก็ไม่
เราจึงควรภูมิใจ ในเกียรติยศ

เสียดสละมานะจิต อดิคมมั่น
ร่วมสร้างสรรค์ สภาคม อุทิศผล
โดยสละน้อม เพื่อสละน้อมร่วมทุกถิ่น
ถืออย่างชนชั้นมีบุญ นงาวย

หลวงตาม้าองมีนหนึ่ง อย่างพิสดาร
น้อมกับสิทธิ์ คนอันลึกซึ้ง ไม่ควรกลัว
เพื่อตนเอง หรือจะมี ความรู้
คงสักครั้ง ที่ต้องทน อดทนเอง

ทำใจตั้งกล้วยไม้งาม ยามแรกผล
อย่างได้ตรี หลวงตาม้าอง เป็นคนเก่ง
ความจริงใจ ย่อมดี คนอย่างเก่ง
ใดกล้วยไม้จะบานเบ่ง อดิคมผลธรรม

ว: น มาดริก
๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

■ สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum graveolens*)

■ สิงโตกลอกตาขึ้นอยู่บนต้นทุเรียน (จ.ระนอง)

สารบัญ

	หน้า
จากกล้วยไม้ถึงวิญญานการพัฒนา	1
พื้นฐานธรรมชาติกล้วยไม้	10
ความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้กับชีวิตมนุษย์	11
ประโยชน์ในด้านการศึกษาวัฒนธรรม	11
ประโยชน์ในด้านสังคมและการพัฒนา	11
ประโยชน์ในด้านอุตสาหกรรม	12
ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ	13
ประวัติความเป็นมาของการปลูกกล้วยไม้	14
บทนำ	14
ประวัติการปลูกกล้วยไม้ของโลก	14
ประวัติการปลูกกล้วยไม้ของไทย	15
พฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้	21
บทนำ	21
นิเวศวิทยาของกล้วยไม้กับสภาพแวดล้อม	21
ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์	22
ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับชีวิตอื่นๆ ในธรรมชาติ	22
ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพแวดล้อมของแหล่งกำเนิด	22
ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับปัจจัยทางพันธุศาสตร์	22
วิวัฒนาการพันธุ์พืชด้านรูปวิธานที่เชื่อมโยงถึงพืชวงศ์กล้วยไม้	23
การจำแนกกล้วยไม้	23
บทนำ	29
การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้สภาพธรรมชาติของพื้นที่ซึ่ง	29
-กล้วยไม้อาศัยดำรงชีวิตร่วมกับลักษณะของระบบราก	
กล้วยไม้ดิน	30
กล้วยไม้กึ่งดิน	30
กล้วยไม้กึ่งอากาศ	30
กล้วยไม้อากาศ	31

การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้หลักการเจริญเติบโตและรูปทรง	31
ประเภทโมโนโพเดียล	31
ประเภทซิมโพเดียล	32
การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้สภาพแวดล้อมธรรมชาติของ	32
-ถิ่นกำเนิดเป็นหลัก	
กล้วยไม้เขตร้อน	37
กล้วยไม้เขตกึ่งร้อน	37
กล้วยไม้กึ่งอากาศเย็น	37
กล้วยไม้อากาศเย็น	38
การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้พันธุ์ไม้ร่วมกับพฤติกรรม	38
-ของคนเป็นหลัก	
กล้วยไม้พันธุ์แท้	38
กล้วยไม้พันธุ์ผสม	39
การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยอาศัยพื้นฐานด้านรูปวิธาน	40
ส่วนต่างๆ ของกล้วยไม้	42
บทนำ	42
ต้นกล้วยไม้	42
ใบกล้วยไม้	43
รากกล้วยไม้	43
ช่อกกล้วยไม้	44
ดอกกล้วยไม้	47
ลักษณะเกสรตัวผู้ของกล้วยไม้	47
ฝักและเมล็ดกล้วยไม้	48
หลักทั่วไปที่ใช้พิจารณาปลูกกล้วยไม้	50
บทนำ	50
ปัจจัยต่างๆ ที่มีเหตุผลกำหนดความเจริญงอกงามของกล้วยไม้	50
ปัจจัยที่อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ	50
แสงสว่าง	50

ความชุ่มชื้น	50
อุณหภูมิ	50
วัฏจักรการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลและองศาเส้นรุ้งขนาน	50
ความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเล	50
ปัจจัยที่อยู่บนพื้นฐานการปฏิบัติของผู้ปลูกกล้วยไม้	52
สภาพแวดล้อมภายใต้การจัดการและโรงเรือน	52
การปลูกและบำรุงรักษา	52
อาหารและปุ๋ยกล้วยไม้	52
การบำรุงรักษาสุขภาพ	52
การปลูกและบำรุงรักษากล้วยไม้	57
วัสดุอุปกรณ์ในการปลูก	57
ภาชนะสำหรับปลูกกล้วยไม้	57
วัสดุที่ใช้ปลูกกล้วยไม้	57
การพิจารณาเหตุในการปลูก	59
ฤดูกาลที่เหมาะสมแก่การปลูก	59
ประเภทกล้วยไม้ที่นำมาปลูก	60
อาหารและปุ๋ยกล้วยไม้	61
ธาตุสำคัญที่เป็นอาหารกล้วยไม้	62
กลุ่มที่ 1 อากาศและน้ำ	63
กลุ่มที่ 2 ธาตุหลัก	63
ไนโตรเจน	64
ฟอสฟอรัส	64
ปอตัสเซียม	64
กลุ่มที่ 3 ธาตุรองลงมาจากสองกลุ่มแรก	64
กลุ่มที่ 4 ธาตุซึ่งต้องการปริมาณน้อย	64
จุลธาตุ	
ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการใช้ปุ๋ย	65
สภาพแวดล้อมที่สามารถควบคุมได้	65
สภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมได้	65

หลักเกณฑ์ในการใช้ปุ๋ย	66
เวลาที่เหมาะแก่การให้ปุ๋ย	66
ช่วงห่างระหว่างการใช้ปุ๋ย	66
สภาพของกล้วยไม้ที่มีความพร้อม	66
วิธีให้ปุ๋ย	66
รดด้วยบัวรดน้ำชนิดฝอยละเอียด	67
ฉีดด้วยเครื่องฉีดชนิดฝอยละเอียด	67
วิธีจุ่ม	67
ใช้เครื่องผสมปุ๋ยกับน้ำ	67
สุขภาพของกล้วยไม้	67
สาเหตุสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมขาดความเหมาะสม	67
สาเหตุสืบเนื่องมาจากสิ่งมีชีวิต	67
สาเหตุสืบเนื่องจากการขาดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาเรื่อง -เชื้อจุลินทรีย์	68
การบำรุงรักษาสุขภาพและป้องกันศัตรูกล้วยไม้	68
นำกล้วยไม้ที่แข็งแรงปลอดจากศัตรูมาปลูก	68
ควบคุมสภาพแวดล้อมภายในบริเวณที่ปลูกกล้วยไม้รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง	68
บำรุงรักษากล้วยไม้ที่ปลูกให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ	68
ไม่นำวัสดุอุปกรณ์ซึ่งเป็นที่อาศัยหรือเป็นพาหะนำศัตรูมาสร้างปัญหา	69
ระมัดระวังความสะดวกในการปลูกปฏิบัติ	69
หากพบต้นกล้วยไม้ต้นไหนมีปัญหาเกี่ยวกับโรคติดเชื้อ	69
การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช	69
น้ำและการปฏิบัติในการให้น้ำกล้วยไม้	70
บทนำ	70
แหล่งของน้ำ	70
ความชุ่มชื้นในอากาศ	70
น้ำฝนตามธรรมชาติ	70
น้ำประปา	70
น้ำจากकुคลอง	71

	หน้า
การให้น้ำกล้วยไม้	71
เวลาที่เหมาะสมแก่การให้น้ำกล้วยไม้	72
ความคิดที่ปรับแต่งรายละเอียดในการพิจารณาให้น้ำกล้วยไม้	72
การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล	72
สภาพการปลูกปฏิบัติ	72
ประเภทและชนิดของกล้วยไม้	72
ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยกล้วยไม้กับสภาพแวดล้อม ซึ่งมีผลถึง	73
-การพิจารณาปฏิบัติ	
การขยายพันธุ์กล้วยไม้	74
การขยายพันธุ์โดยไม่มีการผสมเกสร	74
การขยายพันธุ์โดยการผสมเกสรและเพาะเมล็ด	74
ความมุ่งหมายในการขยายพันธุ์กล้วยไม้	78
วิธีการขยายพันธุ์โดยไม่มีการผสมเกสร	78
ตัดแยกลำหน้ำลำหลัง	78
ตัดลำแก่ไปปักชำ	78
ตัดยอดและแยกหน่อ	78
การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ	78
การขยายพันธุ์โดยการผสมเกสรและเพาะเมล็ด	78
ผสมตัวเอง	78
ผสมข้ามต้น	78
ผสมข้ามชนิด	79
ผสมข้ามหมู่	79
ผสมข้ามสกุล	79
พื้นฐานการแบ่งกลุ่มกล้วยไม้เพื่อใช้เป็นหลักพิจารณาการขยายพันธุ์	79
กลุ่มกล้วยไม้ดิน	79
กล้วยไม้ทั่วไป	80
การขยายพันธุ์กล้วยไม้ประเภทซิมโฟเดียล	80
วิธีปฏิบัติในการตัดแยกกล้วยไม้ประเภทซิมโฟเดียล	82
การขยายพันธุ์กล้วยไม้ประเภทโมโนโฟเดียล	83

	หน้า
การขยายพันธุ์กล้วยไม้โดยวิธีผสมเกสรและเพาะเมล็ด	86
บทนำ	86
ลำดับความก้าวหน้าของวิถีทางในการพัฒนาโดยวิธีผสมเกสร -และเพาะเมล็ด	86
การผสมเกสรกล้วยไม้	90
วิธีผสมเกสรกล้วยไม้	91
การผสมเกสร ควรกระทำในเวลาเช้าตรู่	92
มือผู้ผสมควรได้รับการชำระล้างให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง	92
การเปลี่ยนแปลงหลังจากการผสมเกสร	93
การเพาะเมล็ดกล้วยไม้	94
ผลการพัฒนาวิชาการร่วมกับการจัดการในด้านสังคม	95
เหตุใดจึงต้องเพาะเมล็ดกล้วยไม้ในขวด	95
การเก็บขวดกล้วยไม้ที่เพาะเมล็ดแล้ว	99
การปลูกเลี้ยงลูกกล้วยไม้ขนาดเล็ก	100
เรือนที่ใช้ปลูกกล้วยไม้ขนาดเล็ก	102
อุปกรณ์ในการเอาลูกกล้วยไม้ออกจากขวดเพื่อนำลงปลูก	103
การปลูกกล้วยไม้ขนาดเล็กหลังจากออกจากขวด	105
การปลูกลูกกล้วยไม้หลังจากขวด	106
การบำรุงรักษาลูกกล้วยไม้ขนาดเล็กจนถึงขนาดรุ่น	109
การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อกล้วยไม้	111
ตัวอย่างพันธุ์กล้วยไม้ในหมวดหมู่และสกุลต่างๆ	113
กล้วยไม้ในอนุวงศ์ไคแอนเดร	114
สกุลพาฟีโอเพติลัม	115
กล้วยไม้ในอนุวงศ์โสมแนนเดร	119
กล้วยไม้ในหมวดเบซิโทนี	119
กล้วยไม้ในหมวดอะโครโทนี	123
สกุลแคทลียา	125
สกุลซิมบิเดียม	128
สกุลเด็นโดรเบียม	133

หมู่ฟาแลนแนนเธ	133
หมู่เซอราโทเปียม	134
หมู่ยูจิแนนเธ	135
หมู่แคลลิสตา	136
หมู่ไนโกรเฮอร์ทูเธ	136
หมู่ลาทัวเรีย	136
สกุลแกรมมาโทฟิลล์	141
สกุลสปาโรกลีอทิส	142
สกุลแวนดา	146
สกุลเรแนนเธอรา	149
สกุลแอริเดส	153
สกุลแวนดอปซิส	156
สกุลคอไรทิส	159
สกุลฟาแลนนอปซิส	161
สกุลรินคอสไตลิส	163
สกุลอะแรคนิส	169
สกุลไตรโคกลอททิส	171
สกุลอาแคมเป	173
สกุลแอลโคเซ็นตรัม	175
การปลูกกล้วยไม้เลียนแบบธรรมชาติ	181
บทนำ	183
สภาพแวดล้อมทั่วไป	185
ฤดูกาลที่เหมาะสมสำหรับการปลูกกล้วยไม้	187
การปลูกกล้วยไม้บนต้นไม้	188
การปลูกกล้วยไม้บนพื้นดิน	189
สถานการณ์การอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าของประเทศไทย	193
สาระสำคัญของปัญหา	198
จิตสำนึกของคนไทยผู้สนใจกล้วยไม้	205
จากถั่งส้มชิมที่ใช้แล้วเพียงใบเดียว ถึงปลูกกล้วยไม้หลายแสนต้น	206
-ซึ่งถูกส่งไปขายทั่วโลก	
สูตรเพาะเมล็ดกล้วยไม้ในปัจจุบันปรับเปลี่ยนมาจากไหน	210
ประวัติชีวิตและงาน	217

จากกล้วยไม้ถึงวิญญานการพัฒนา

เพื่อนที่รักของฉันทุกคน เธอคงรู้สึกแปลกตาแปลกใจไม่น้อยเมื่อเริ่มต้นเปิดหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาดู เพราะแทนที่จะได้พบการต้อนรับด้วยคำปรารภซึ่งมองดูแล้วเป็นทางการเช่นหนังสือทั่วไป กลับได้พบรูปแบบใหม่ ที่มีโอกาสพบมาแต่ก่อน ๆ ได้ยาก จนอาจทำให้เกิดความรู้สึกว่า “นี่มันอะไรกันแน่”

มาถึงช่วงนี้ อายุฉันเองก็ล่วงเลยมามากแล้ว ถ้าจะเปรียบเทียบก็ดูคำพังเพยซึ่งคนไทยสมัยก่อนมักพูดกันว่า “เป็นไม้ไผ่ลี้ผึ้ง” ยิ่งขึ้นทุกที มันทำให้ฉันตระหนักมากขึ้นทุกวันที่ “ไม่ว่าสิ่งใดก็ตามที่ชีวิตตนมีโอกาสสัมผัสมาแล้วนานๆ แม้แต่บทนำหรือคำปรารภเพื่อการขึ้นต้นเรื่องในหนังสือแต่ละเล่มหากเป็นสิ่งที่อยู่นอกตัวนอกใจ ก็หาใช่เป็นของจริงไม่”

ดังนั้น ถ้ายิ่งสัมผัสไปนานๆ อาจมีโอกาสนำให้เกิดความเคยชิน หากไม่ยึดติดจนกระทั่งกลายเป็นนิสัยย่อมทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย จนทำให้หลายคนขาดความสนใจที่จะนำมาพิจารณาหาอ่านได้ง่ายๆ

ความจริงแล้ว หนังสือเล่มนี้ ย่อมาจากเล่มที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดพิมพ์ขึ้นใหม่จากเล่มเดิมซึ่งพิมพ์ไว้เมื่อปี พ.ศ.2514 มีความหนา รวม 1,000 หน้า และเล่มใหม่ดังกล่าวก็คงจะมีความหนาไม่น้อยกว่าเล่มเดิมด้วย

นอกจากนั้น จากประสบการณ์ในการทำงานโดยมีเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะให้เกิดความชอบธรรมขึ้นในสังคมอย่างปราศจากกรอบใดๆ ทั้งสิ้น จึงทำให้มี “การปรับทิศทางแนวความคิดใหม่ต่างไปจากเล่มเก่า” โดยที่ช่วยให้มองเห็นทั้งด้านกว้างและด้านลึกชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้นบางตอนยังมีการกลับทิศทางความคิดจากเล่มเดิมซึ่งเคยตามกันฝรั่ง

ทั้งนี้และทั้งนั้นน่าจะช่วยให้ผู้สนใจที่ไม่ต้องการให้ตนยึดติดอยู่กับกรอบใดก็ตาม มีความคล่องตัวในการคิดเพื่อปรับสภาพจากสิ่งซึ่งอยู่ในหนังสือ ให้สอดคล้องกันกับความจริงจากสิ่งซึ่งอยู่ที่ตัวเองได้อย่างเหมาะสม ตามสภาพภูมิปัญญาของแต่ละคน

หนังสือ “กล้วยไม้-สำหรับผู้เริ่มต้น” ซึ่งฉันเขียนขึ้นนี้ มีลักษณะที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดอันเกิดจากรากฐานความจริง ซึ่งตนได้รับมาจากการสังเกตชีวิต โดยถือหลักธรรมที่ว่า ภูมิปัญญาอันแท้จริงนั้น เป็นเงื่อนไขที่มีอยู่แล้วในจิตใจของแต่ละคน หากชีวิตเกิดมาแล้วไม่ปล่อยให้อิทธิพลวัตถุนั้นเข้ามากลบกลืนไว้หนามากเกินไป ย่อมมีโอกาสปรากฏออกมาเพื่อสนองประโยชน์สุขได้อย่างมีเหตุมีผล

ดังนั้นฉันจึงรู้ว่า การแสดงออกของตนเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วตลอดชีวิตอันยาวนาน ได้บ่งบอกความจริงให้รู้อย่างชัดเจนว่า “กล้วยไม้ที่แท้จริงนั้น มันอยู่ในดวงใจฉันเอง” แม้ว่าจะถูกนำมาถ่ายทอดสู่เพื่อนมนุษย์จากการเขียนการพูด แต่แท้จริงแล้ว มันเป็นเพียงสื่อหรือสัญญาณซึ่งใช้แทนของจริงเท่านั้น

ดังนั้น เพื่อนฉันคนไหนที่รู้ได้ถึงสิ่งซึ่งแฝงอยู่ในข้อเขียนนี้ อีกทั้งรู้ได้ต้นได้ลึกแตกต่างกันไปจึงหาใช่เรื่องซึ่งฉันควรนำมาติดใจไม่ หากคนที่รู้ได้แม้ไม่ลึกซึ้งนัก ว่านั่นคือการรู้ความจริงในระดับนั้นอันถือเป็นธรรมชาติของตน ย่อมควรแก่ความภูมิใจในระดับหนึ่งแล้ว

เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของ **ชีวิตกับกล้วยไม้** ฉันมีเรื่องที่จะเล่าให้ฟังถึงสิ่งซึ่งตนมีโอกาสสัมผัสมาแล้วโดยที่ตัวเองยังจำวันนั้นได้ดี เพราะมันเป็นวันซึ่งจิตใจถูกกระทบอย่างลึกซึ้ง **ขณะนั้นอายุฉันยังไม่ถึง 20 ขวบ** มีผู้ใหญ่คนหนึ่งซึ่งสูงด้วยวัย ด้วยฐานะความมั่งมี และด้วยสถานภาพทางสังคมในยุคนั้น ได้ไล่ตะเพิดฉันออกมาจากเรือนกล้วยไม้ และจากรั้วบ้านซึ่งคิดว่ามีราคาแพง ที่เขาผู้เป็นเจ้าของ ถือสิทธิ์ แสดงให้เห็นว่า หวงกล้วยไม้นักหนาจนกระทั่งลืมนึกถึงคุณธรรมซึ่งตนควรมีต่อเพื่อนมนุษย์

แม้ขณะนี้ หูฉันก็ยังได้ยินเสียงเขาพูดไล่หลังมาด้วยว่า **เจ้ามันยังเด็กนัก มือเจ้าก็ยังไม่เหมาะต่อการเล่นกล้วยไม้ และเงินทองก็ยังไม่มี เจ้ารู้หรือเปล่าว่ากล้วยไม้ของฉันแต่ละต้น มันมีราคาเท่าไร**

ขณะที่ได้ยินนั้น ฉันรู้สึกไม่พอใจและรู้สึกเจ็บแค้นเพราะถูกเหยียดหยาม แต่ก็เพราะได้รับผลกระทบดังกล่าว จึงทำให้จิตใจตัวเองเกิดการฮึดสู้ และสู้อย่างทุ่มเทให้ทั้งชีวิตเพื่อเอาชนะความคิดซึ่งตนไม่เห็นด้วยโดยการนำปฏิบัติให้ทุกคนมีโอกาสเห็นความจริงควบคู่กันไปกับคำถามซึ่งเกิดขึ้นในใจว่า **อะไรกันแน่ที่มันเป็นตัวกำหนดให้กล้วยไม้เป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้** ฉันคิดว่าคนแท้ๆ ที่ทำให้กล้วยไม้เกิดประโยชน์หรือเป็นโทษ

โดยเหตุที่ตนคิดว่า ใครๆ ก็ปลูกเลี้ยงได้อย่างปราศจากมือเก่ามือใหม่ อีกทั้งปราศจากความยากดีมีจน แต่สมัยนั้นจะหาความรู้ทางเทคนิคเรื่องกล้วยไม้จากที่ไหน เพราะไม่ว่าสถาบันการศึกษาที่ดี งานบริการความรู้จากรัฐก็ดี ต่างก็หันหลังให้เพราะมีความคิดคล้อยตามค่านิยมของสังคมที่มองว่า **กล้วยไม้เป็นของเล่นสำหรับเศรษฐี ใครขึ้นเอามาปลูกก็เท่ากับทำลายเศรษฐกิจ**

ฉันจึงจนปัญญาที่จะหันไปพึ่งพาสังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ทำให้หวนกลับมาเห็นได้ถึงพลังในตัวเองซึ่งคงต้องฮึดสู้ต่อไปโดยไม่ท้อถอย นี่เองทำให้พลังซึ่งมีเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว ผลักดันให้ฉันทุ่มเทเวลารว่างจากงานประจำอย่างหามรุ่งหามค่ำ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้โดยที่คิดว่า **คอยดูนะ ถ้าได้ความรู้พอให้ตนมั่นใจได้เมื่อไหร่ จะต้องเอามันออกมาเปิดเผยให้**

หมด โดยไม่มีข้อจำกัดว่าคนยากดีมีจนอย่างไร แต่คงต้องเน้นความสำคัญที่คนซึ่งเป็นพื้นฐานสังคมก่อนอื่น

เพราะฉันเป็นคนไม่มีเงินและไม่คิดจะบูชาเงินเป็นพระเจ้า จึงสร้างเรือนกล้วยไม้ที่เรียบง่ายขึ้นมาหลังหนึ่ง โดยเก็บเศษไม้ตายซึ่งล้มอยู่ริมทาง กับใช้ทางมะพร้าวแห้งๆ ทำเป็นหลังคากรองแสงแดดให้กล้วยไม้ซึ่งตนนำมาปลูกไว้เพื่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อยู่ริมรางส่งน้ำหลังบ้าน ในยามเลิกจากงานประจำฉันมาทำงานต่อที่เรือนกล้วยไม้หลังนี้ บางวันเลยเที่ยงคืน จนแทบจะลืมกินลืมนอน

กว่าจะเพาะเมล็ดกล้วยไม้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เมล็ดแรกงอกได้ ต้องใช้เวลาค้นคว้าร่วม 5 ปีโดยใช้ปีกครวเก่า ๆ นำมาดัดแปลงทำเป็นห้องปฏิบัติการ เพราะจะไปดูของจริงที่ไหนก็คงไม่มี แม้กระทั่งเพาะงอกออกมาแล้ว เอาหนังสือฝรั่งมาดูวิธีเลี้ยงลูกกล้วยไม้เล็ก เห็นใช้ตุ๊กตะจก จึงไปขุดเอาถั่วสั้วมซึ่มที่ใช้แล้วมาตั้งบนพื้นดิน เอาอิฐมอญปูทำพื้น และใช้เศษกระแจกแตกๆ ต่อกันทำเป็นหลังคากันฝน ในที่สุดก็พบว่าสามารถปลูกกล้วยไม้ออกจากขวดเพาะให้มันโตขึ้นมาได้

ฉันนึกถึงปณิธานที่ตั้งมั่นไว้ หลังจากได้ยินคำปราชญ์จากเศรษฐีคนหนึ่งว่า คอยดูนะ ถ้าได้ความรู้มาเมื่อไหร่ จะต้องนำออกเปิดเผยให้หมด โดยเฉพาะมุ่งความสำคัญที่คนด้อยโอกาสและเยาวชน ซึ่งช่วงนั้นถูกดูถูกจากกลุ่มเศรษฐีมีเงินมากที่สุด

หลังจากนำความรู้ออกมาเผยแพร่ได้ไม่นาน ก็รู้สึกว่ามีกระแสสะท้อนกลับมาใส่ร้ายป้ายสีหลายรูปแบบซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำร้ายกันข้างหลังมากกว่า ทำให้รู้ความจริงว่า นี่คือการแสบที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนกลุ่มเก่าแต่ฉันก็ไม่รู้สึกหวั่นไหวอะไรทั้งนั้น หากกลับเห็นว่าเป็นเรื่องท้าทายมากขึ้น

ฉันเริ่มเห็นว่า น่าจะเป็นโอกาสดีที่ใช้กล้วยไม้เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้แนวคิดคน ซึ่งมีความหลากหลาย โดยที่คิดว่าน่าจะช่วยให้รากฐานความคิดตัวเองเปิดกว้างและหยั่งลงลึก อีกทั้งยังช่วยให้มีโอกาสมองเห็นสิ่งใหม่ๆ ซึ่งไม่เคยพบมาก่อน

หลังจากการคิดการกระทำผ่านพ้นมาแล้วเป็นช่วงๆ ทำให้ตนเริ่มมองเห็นภาพจากทิศทางที่มุ่งสู่หมุ่กลับโดยที่รู้สึกว่าตนได้รับประโยชน์ในด้านคุณค่าเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกกันว่า “ การพัฒนาพึ่งพาตนเอง ”

ฉันเริ่มเห็นความจริงว่า ผู้คนที่เดินขวักไขว่อยู่ในสังคมไทยวันแล้ววันเล่า ก็ยังมีไม่น้อยที่มองเห็นกล้วยไม้ได้แต่เพียงเปลือกนอกเท่านั้น แทนที่จะเห็นว่า ไม่ว่างกล้วยไม้หรือสิ่งอื่นใดที่เข้ามาบีบบาทสัมพันธ์ถึงวิถีชีวิตเราแต่ละคน ต่างก็มีคนเป็นเหตุด้วยกันทั้งสิ้น ถ้าสามารถเห็นความจริงดังกล่าวแล้ว ก็น่าจะสรุปได้ว่า ผลสำเร็จในการพัฒนาควรเกิดจากการมองเห็นความจริงที่คนก่อนอื่น

อนึ่ง เราควรเข้าใจได้ลึกซึ้งถึงแก่นของเหตุผล เพื่อหาคำตอบได้เองว่า **สัจธรรมของชีวิตคืออะไร ?** และวิธีการเรียนรู้ของชีวิตคนที่เกิดมาเพื่อหวังคุณค่าอย่างแท้จริงนั้น ต้องการอะไรเป็นพื้นฐานรองรับ แทนการมองที่กล้วยไม้และมุ่งไปยึดติดอยู่กับรูปแบบ

การมองข้ามตัวเองไปเน้นความสำคัญอยู่ที่กล้วยไม้หรือสิ่งอื่นใดก็ตามเพื่อหวังพัฒนาแม้การอนุรักษ์ ย่อมมีแนวโน้มทำให้ใช้อำนาจ ซึ่งแท้จริงแล้วมีผลทำลายความรู้ความสามารถของคนเช่นตน เป็นผลทำให้เกิดการทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ประเด็นหลักทั้งหลายเท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ หากใครรู้ได้ ย่อมได้หัวใจซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญทำให้กล้วยไม้บังเกิดประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์อย่างไม่เลือกพวกเลือกกลุ่มรวมทั้งชาติภาษา เนื่องจากพลังจากเงื่อนไขซึ่งเรียกกันว่า **คุณธรรม** มีการเจริญหยั่งรากลงอย่างลึกซึ้ง

การมีรากฐานจิตใจเปิดกว้าง จึงถือว่่าคือหลักการสำคัญอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเพื่อนมนุษย์ร่วมกับของตนเอง เพราะสิ่งซึ่งมีเหตุผลจะบังเกิดขึ้นได้จากรากฐานตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ

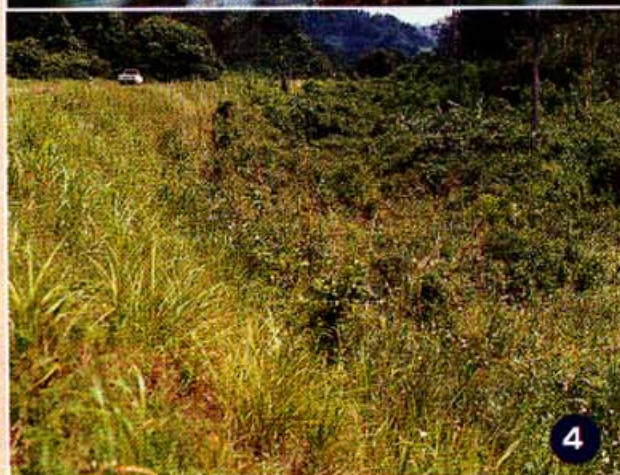
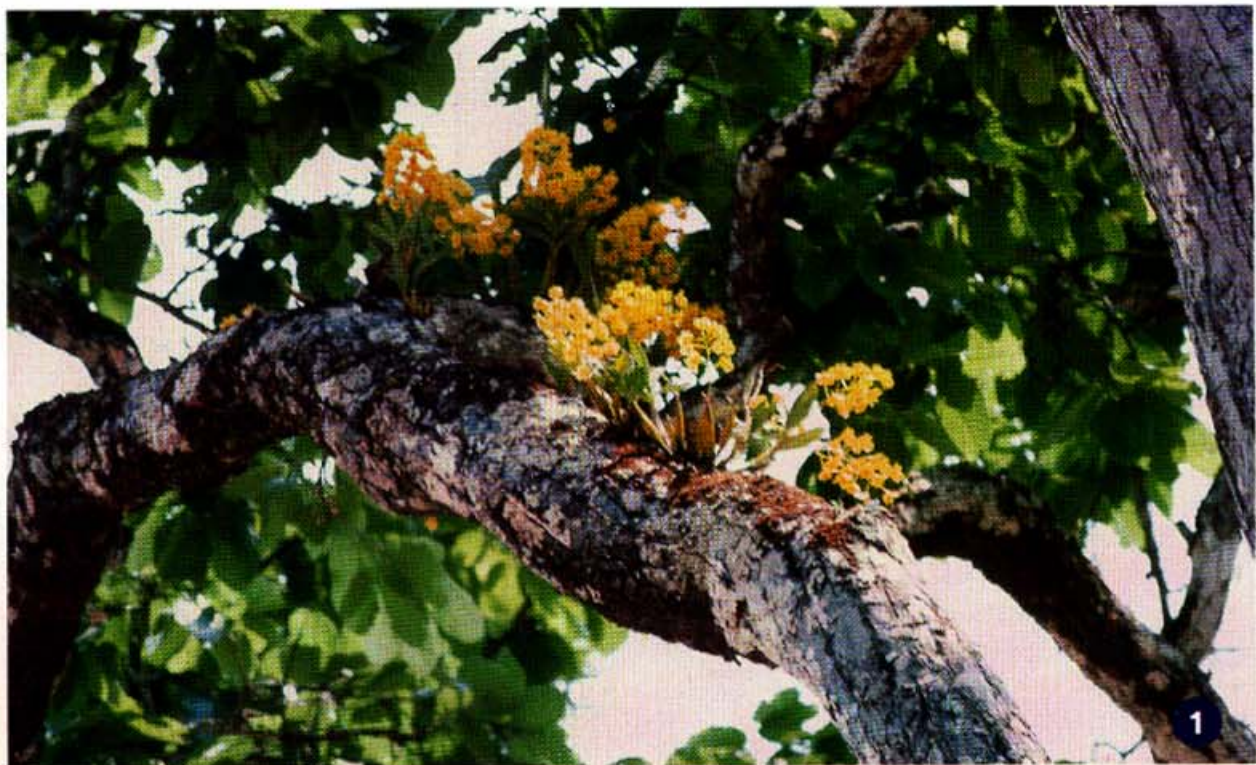
หลังจากชีวิตการทำงานผ่านพ้นมาถึงช่วงนี้ เมื่อหวนกลับไปทบทวนถึงอดีต จากสิ่งซึ่งช่วงนั้นอาจทำให้รู้สึกไม่พอใจเศรษฐกิจผู้ที่ได้ฉีกออกจากเรือนกล้วยไม้และจากรั้วบ้านของเขาอย่างขาดความเมตตา ฉันคงต้องขอขอบคุณเขาผู้นั้น เพราะได้ให้พลังอันถือเป็นสิ่งที่ล้ำลึกด้วยคุณค่า หากฉันรู้จักใช้มันให้เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์

ยิ่งไปกว่านั้น ยังทำให้ฉันเริ่มเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งปรากฏขึ้นในโลกนี้ล้วนมีคุณค่าทั้งสิ้น ถ้ามนุษย์ทรงไว้ซึ่งภูมิปัญญา ทำให้ไม่ยึดติดอยู่กับเวลาและอารมณ์ตัวเอง ย่อมมีโอกาสรู้คุณค่าได้ทุกเรื่อง

ฉันยังรู้สึกประทับใจกับสิ่งซึ่งเกิดขึ้นกับชีวิตตนในอดีตจากจุดเริ่มต้นเท่าที่ได้กล่าวไว้แล้ว เนื่องจากมันมีส่วนผลักดันอย่างสำคัญให้ตนตื่นรนจนสุดฤทธิ์ เพราะต้องการความจริงจากการปฏิบัติในสิ่งซึ่งฉันคิดว่่าคือเหตุผลที่แท้จริงเท่าที่สติปัญญาตัวเองจะมีอยู่ เพื่อต้องการพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นความจริง

ประกอบกับตัวเองไม่ใช่คนช่างพูดได้แย่งคนอื่นแต่รักที่จะพิสูจน์จากการปฏิบัติ แม้ว่าหลายครั้งหลายหนจะทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมรู้สึกว่่า ฉันเป็นคนเดินทวนกระแส ทำให้รู้สึกเหมือนเย้ยหยันจองหองหรือหัวแข็งสุดแล้วแต่จะคิดกันไป แต่ตนก็ไม่สนใจกับสิ่งเหล่านั้น

บางครั้งสภาพที่พบ มันทำให้ฉันรู้สึกเสมือนว่่า ชีวิตตัวเองจำต้องปีนป่ายกำแพงอันหนาทึบและมีความสูงเป็นอย่างมากบางครั้งก็รู้สึกเสมือนว่่าต้องเดินชะเง้อคอและฝ่าฝูงชนซึ่งต่างก็เบียดเสียดเบียดยัดเพื่อการแย่งชิง มุ่งเข้าไปดูให้ชัดเจนว่่ามีการแย่งชิงอะไรกัน จึง

1. เอื้องคำ (*Dendrobium chrysotoxum*) ขึ้นอยู่บนต้นไม้ (ทุ่งใหญ่นเรศวร)
2. เอื้องนลต (*Dendrobium unicum*) (ภูหลวง จ.เลย)
3. รองเท้านารีเหลืองปราจีน (*Paphiopedilum concolor*) ขึ้นอยู่ตามโชดหิน (จ.กาญจนบุรี)
4. เอื้องใบไผ่ (*Arundina bambusifolia*) ขึ้นอยู่บริเวณข้างทางหลวง ตะกั่วป่า (จ.พังงา)

- เอื้องแซะ (*Dendrobium scabrilingue*) ชาวเหนือจะนำมาใส่ขันเงินเพื่อรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในประเพณีสงกรานต์

- ฟ้ามุ่ย (*Vanda coerulea*) เส้นทางแม่ฮ่องสอนไป อ.ปาย จ.เชียงใหม่ ชาวบ้านจะแขวนไว้หน้าบ้านกลมกลืนอย่างเป็นธรรมชาติ

- ฟ้ามุ่ย อีกมุมมองหนึ่ง ปลูกเลี้ยงอย่างเรียบง่าย (แม่ฮ่องสอน-อ.ปาย จ.เชียงใหม่)

- กล้วยไม้ไม่ได้ถูกนำมาใช้จัดแจกันอย่างหลากหลาย

ทำให้รู้ได้ว่าสิ่งที่คนเหล่านี้ต้องการนั้นมันเป็นเพียงผลสำเร็จรูป หากไม่มีรากมีโคนซึ่งหยั่งลงลึกซึ่งถึงหัวใจเราทุกคนแต่อย่างใดไม่

ยิ่งไปกว่านั้น โอกาสดังกล่าว มันเป็นครูสอนให้ฉันรู้ว่า หากเกิดความอยากได้ซึ่งนำไปสู่การแย่งชิงกันคือการตกอยู่ในสภาพที่เห็นได้แต่เพียงส่วนเปลือกเท่านั้น หากปราศจากความอยาก ย่อมช่วยให้มีการมุ่งแสวงหาสิ่งซึ่งเป็นเหตุเป็นผลช่วยให้มีสติ เปรียบเสมือนมีรากมีโคนหยั่งลงสู่ของจริง ทำให้ชีวิตมีความมั่นคงและมีคุณค่ามากขึ้น

บัดนี้อายุฉันเองก็ผ่านพ้นวัย 78 ปีไปแล้ว ถ้าคิดอย่างไม่ประมาทก็คงต้องมองว่า หากอยู่ต่อไปถึงวันพรุ่งนี้คงเป็นเรื่องของธรรมชาติ โดยที่สิ่งนี้หาใช่เป็นเรื่องของความอยาก ไม่เช่นนั้นพื้นฐานจริงของชีวิตก็คงเปลี่ยนไปเป็นสิ่งจอมปลอมด้วยตัวของมันเอง

แต่สิ่งที่นำมากล่าว ก็เพื่อชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาซึ่งไม่เคยหยุดรอใคร ไม่ว่าจากวัยเด็กไปจนถึงวัยแก่ และไม่ว่ายากดิมิจน ถ้าใครรู้ได้เร็วตั้งแต่อายุน้อยย่อมถือได้ว่าเป็นชีวิตที่ได้เปรียบในการพัฒนาสิ่งซึ่งตนเห็นแล้วว่า น่าจะมีสาระที่ช่วยให้เกิดคุณค่าแก่ตัวเองอย่างแท้จริง

มาถึงบัดนี้ หากมองที่ผลจากการปฏิบัติ แม้เริ่มต้นจากกล้วยไม้เพียงดอกเดียว ถ้าวณกลับไปยังดอกซึ่งเคยอยู่ในรั้วบ้านเศรษฐี รวมทั้งเศรษฐีคนที่เคยไล่ตะเพิดจนออกมาจากเรือนกล้วยไม้ของเขาครั้งนั้นด้วยความรู้สึกถูกดูแคลน มันได้ขยายขอบเขตความมีคุณค่าออกไปสู่เพื่อนมนุษย์ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่สู่อีกด้านหนึ่งอย่างอิสระพอสมควร สำหรับการทุ่มเทงานจากบุคคลหนึ่งแล้ว

ชีวิตซึ่งอยู่บนทางเท้าอันเต็มไปด้วยละอองฝุ่นและคราบโคลน ที่เติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานดังกล่าว ย่อมได้รับสิ่งอันทรงคุณค่า คนละด้านกันกับเศรษฐีมีเงินมีอำนาจ รวมทั้งมีบริวารห้อมล้อมพร้อมมูลด้วยลมปากกับคำหวานซึ่งหากสัมผัสได้ก็เพียงส่วนผิว

แม้กล้วยไม้หลายดอกซึ่งฉันเคยมีโอกาสดูพบเห็น จะหักร่วงลงดินแล้วก็ถูกเหยียบย่ำจนกระทั่งชำชอกฉีกขาด สิ้นสภาพไปอย่างไร้ความหมายสำหรับหลายต่อหลายคน ด้วยน้ำมือและฝ่าเท้าของมนุษย์มากมายหลายตา รวมทั้งมีแนวคิดแตกต่างกันอย่างหลากหลาย

แต่ชีวิตที่รู้ถึงความจริงซึ่งอยู่ที่พื้นดินนั้นซิ คงเห็นได้ว่า กล้วยไม้ที่แท้จริงนั้นมันอยู่ในรากฐานจิตใจ หากจะถามต่อไปอีกว่า จิตใจของใคร ? ก็คงตอบได้ชัดเจนว่า ของคน โดยเฉพาะเริ่มต้นจากตนเองก่อนอื่น ส่วนดอกซึ่งพบความจริงว่ามันร่วงโรยไปกับตานั่น เป็นเพียงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสอันเป็นสัจธรรมเท่านั้น

แต่ดอกจริงนั้น ยังคงอยู่ในห้วงความลึกของจิตวิญญาน ซึ่งเชื่อมั่นได้ว่าคงไม่มีใครอื่นจะมาล้วงล้าสิทธิเหยียบย่ำทำลายหรือแย่งชิงไปได้ หากรากฐานจิตใจเจ้าของมีความมั่นคงเพียงพอ

นอกจากนั้น ถ้าใครมองเห็นได้ลึกน่าจะรู้เองว่า กล้วยไม้ดอกจริงนั้น เป็นสิ่งบริสุทธิ์ โดยเหตุที่ปลอดจากรูปแบบทั้งหลายแล้ว จึงควรแก่การเคารพและบูชา เนื่องจากมีเพียงดอกเดียวเท่านั้นที่เป็นอมตะ หากใครคิดนำมาอีกก็คงเป็นเพราะเกิดจากความประมาทขาดสติ จึงได้แต่เพียงของปลอม

ดังนั้น ถ้าชนรุ่นหลังหรือแม้ผู้ซึ่งได้รับประโยชน์ในด้านวัตถุจากกล้วยไม้อยู่ในขณะนี้ คิดว่าชีวิตตัวเองควรจะก้าวต่อไปสู่นาคตได้อย่างมั่นคง ก็ควรหวนกลับมาทบทวนดูชีวิตที่ตนทำมาแล้วจนถึงขณะนี้ก็ดี หรือที่กำลังคิดจะได้มาก็ดี มันสืบเนื่องมาจากอะไรเป็นพื้นฐาน

เพื่อค้นหาความจริงว่า ชนรุ่นก่อนซึ่งต่อสู้อย่างแท้จริงกับการกล้วยไม้ยังแทบไม่มีอะไรเลย แม้เริ่มต้นมาจากการเก็บเศษไม้ซึ่งถูกทิ้งไว้มาสร้างโรงเรือน จนถึงขั้นขุดถึงส้วมซึมใช้แล้วขึ้นมาทำตุ้เลี้ยงลูกกล้วยไม้ จนกระทั่งทำให้วงการกล้วยไม้ไทยเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับไปทั่วโลก เพื่อสร้างรากฐานจิตสำนึกของตนให้ยังลงลึกซึ่งแม้ของบางชิ้นซึ่งเก็บรักษาไว้ใน ห้องสมุดกล้วยไม้ระพี สาคริก และอาจมีที่อื่นอีก น่าจะมีบทบาทส่วนหนึ่งซึ่งมีผลสร้างจิตสำนึกได้ไม่มากนักน้อย

สรุปประเด็นซึ่งได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดก็คือ คนที่เคารพความมีคุณค่าของผู้อื่นซึ่งเป็นคนเช่นตน ถือเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ช่วยให้การพัฒนาไม่เฉพาะแต่เรื่องกล้วยไม้เท่านั้น แม้สิ่งอื่นใดให้มุ่งไปสู่ผลสำเร็จ ที่ลงรากฝังโคนลงสู่พื้นฐาน

ดังนั้น การพัฒนากล้วยไม้หรือสิ่งใดก็ตาม ก่อนอื่นคงต้องมองให้ลึกซึ่งถึงจิตวิญญานของคนเป็นหลักหาใช่มองข้ามความสำคัญของคนไปยึดติดอยู่ที่กล้วยไม้ไม่ ความสำเร็จในการพัฒนางวงการกล้วยไม้ จึงขึ้นอยู่กับกล้วยไม้ ซึ่งแม้จะมีเพียงดอกเดียว แต่ก็อยู่ในดวงวิญญานคนผู้ซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์ถึงได้ด้วยตนเองโดยแท้

หากใครก็ตาม ที่ขี้มันให้เหล็ก แล้วโยนทิ้งไปอย่างไร้ความหมาย ในที่สุดก็คงรู้ได้เองว่า ตนต้องสูญเสียทั้งเวลา แรงใจและความคิด เนื่องจากขาดการรู้ความจริงอย่างน่าเสียดายที่สุด

ดังนั้น ผู้ที่ได้รับความรู้จากหนังสือเล่มนี้ไปแล้ว หากหวังใช้สร้างงานและชีวิตตนเองให้มีความสุข ร่วมกันทั้งกับตัวเองและสังคมอันเป็นของส่วนรวม ควรจะนึกถึงชีวิตผู้ให้ความรู้ ซึ่งได้รับมาด้วยความยากลำบาก ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อจะได้มีผลเตือนสติ ให้

รู้จักใช้ความรู้ไปในทางบังเกิดประโยชน์สุขแก่สังคมอย่างแท้จริงด้วย

ดังที่ภาสิตซึ่งชนรุ่นก่อนเคยกล่าวไว้ว่า คนเห็นแก่ตัว ย่อมทำให้ชีวิตตนเองเจริญก้าวหน้าไปได้ยากยิ่งขึ้น หากพึงต้องพบกับภาวะเสื่อมถอยเพราะการกระทำของตนเองร่วมกับคนกลุ่มเดียวกันซึ่งย้อนกลับมาทำลายตน รวมทั้งผู้อื่นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก.

ว:ป ลาคริก

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

พื้นฐานธรรมชาติของกล้วยไม้

กล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้วางษ์ใหญ่ และมีขอบเขตความหลากหลายของรูปลักษณะตลอดจนอุปนิสัย ซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งกำเนิดกระจายอย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตามในแถบเส้นศูนย์สูตรของโลกซึ่งเป็นเขตร้อนและมีความชุ่มชื้นสูง เราจะพบกล้วยไม้ตามธรรมชาติ ทั้งในด้านปริมาณและชนิดต่างๆ มากกว่าพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเหนือไปจากนี้

คำว่า “กล้วยไม้” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “ออร์คิด” (orchid) หากนำมาพิจารณาค้นหาเหตุอันเป็นที่มาของทั้งสองภาษาน่าจะมีความคล้ายคลึงกันมาก

สำหรับคำว่า orchid ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ มาจากคำในภาษากรีก ซึ่งหมายความว่า “มีลักษณะโป่ง” อันหมายถึงส่วนที่เป็นก้านใบของกล้วยไม้กลุ่มหนึ่ง ซึ่งภาษาไทยเรียกว่า **ลำลูกกล้วย** หรือที่ภาษาวิชาการพฤกษศาสตร์เรียกว่า pseudo-bulb ส่วนภาษาไทยก็เช่นกัน น่าจะเกิดความรู้สึกที่มองเห็นพืชกลุ่มนี้ขึ้นอยู่บนต้นไม้ และมีลักษณะคล้ายผลกล้วยทั้งหวี เช่นกล้วยไม้จำพวกเอื้องผึ้ง เอื้องคำ ซึ่งในช่วงก่อนๆ ขึ้นอาศัยอยู่บนป่าโปร่งโดยเฉพาะภาคเหนือของไทย

ความจริงแล้ว กล้วยไม้ มีกรอบของลักษณะกว้างมากกว่ากลุ่มที่มีลำลูกกล้วย ทำให้สันนิษฐานว่าในช่วงเริ่มแรกมนุษย์คงจะคุ้นเคยกับกล้วยไม้ในกลุ่มที่มีลำลูกกล้วยก่อน

นอกจากนั้น ในช่วงที่ผ่านมามีบางคนเข้าใจว่ากล้วยไม้คือ กาฝากพวกหนึ่ง โดยเข้าใจว่า กล้วยไม้แย่งอาหารจากต้นไม้อาศัยขึ้นอยู่เพื่อการดำรงชีวิต แต่แท้จริงแล้วหาใช่เป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากกล้วยไม้ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ มีทั้งขึ้นอยู่บนต้นไม้และบนพื้นดิน พวกที่ขึ้นอยู่บนต้นไม้นี้เพียงแค่อาศัยเกาะอยู่เท่านั้น

กล้วยไม้พวกนี้ได้อาหารจากเปลือกหรือผิวนอกของต้นไม้อาศัย ซึ่งหมดสภาพที่มีชีวิตแล้ว รวมทั้งใบไม้ที่ตกร้างอยู่บนกิ่งไม้ สลายตัวเป็นอาหารละลายปนมากับความชื้นจากสภาพแวดล้อม ประกอบกับรากกล้วยไม้กลุ่มนี้มีผิวหนา สามารถเก็บสะสมน้ำและอาหารไว้เลี้ยงตัวเองได้นานมากเป็นพิเศษ

ความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้กับชีวิตมนุษย์

โดยหลักธรรมชาติ สิ่งที่มีบทบาทสัมพันธ์อยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์ ย่อมมีเหตุมีผลสานถึงรากฐานจิตใจมนุษย์เป็นธรรมชาติ กับอีกหลักหนึ่งซึ่งมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกัน คือ สรรพชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่ร่วมเกิดร่วมดำรงอยู่ และมีกระแสสืบทอดตลอดมา ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน อย่างมีเหตุมีผล

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สิ่งใดที่เกิดและดำรงอยู่ร่วมกันต้องติดกันกับมนุษย์ มนุษย์ย่อมนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิต กับอีกด้านหนึ่ง ย่อมเกิดความรู้สึกที่จะร่วมกันอนุรักษ์ไว้ใช้ประโยชน์ในระยะยาว เพื่อความมั่นคงร่วมกันด้วย

เราสามารถจำแนกความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้กับมนุษย์ออกได้ดังนี้

1. ประโยชน์ในด้านการศึกษาและวัฒนธรรม สิ่งที่ถูกกล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ทั้งหมด น่าจะสะท้อนความหมายของคำว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างชัดเจนอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อกล่าวถึง การศึกษา ควรใช้เงื่อนไขจากวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ

ในตำรากกล้วยไม้จากฝรั่ง ได้กล่าวไว้ว่า กล้วยไม้ที่ให้ประโยชน์แก่การศึกษา คือกล้วยไม้ประเภทดอกเล็กๆ สีล้วนไม่สดสวยสะดุดตาคน ส่วนกล้วยไม้ดอกใหญ่ หรือช่อใหญ่และมีสีล้วนสวยงาม ได้ถูกจัดไว้ให้มีความสำคัญด้านพืชสวน

จากประสบการณ์ชีวิตอันยาวนานตลอดจนการพิจารณาสิ่งต่างๆ จากรากฐานที่อิสระ ได้บอกให้ผู้เขียนรู้ว่า เราน่าจะปรับทิศทางการเรียนรู้เรื่องนี้ใหม่เพื่อความเข้าใจที่สอดคล้องกันกับเหตุผลจากธรรมชาติ

กล้วยไม้ที่ให้ประโยชน์ด้านการศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงพื้นฐานน่าจะได้แก่ กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติทั้งหมด โดยไม่เลือกว่าดอกเล็กดอกใหญ่หรือมีสีล้วนอย่างไร เราควรรู้ว่าถ้ามองด้านคุณค่า ทุกรูปลักษณะย่อมเสมอเหมือนกันหมด

ส่วนด้านพืชสวนนั้น น่าจะมุ่งที่กล้วยไม้ซึ่งมนุษย์นำมาผสมพันธุ์ทุกรูปลักษณะและทุกระดับอันทำให้ทางธรรมชาติมากขึ้น แต่ก็หาใช่ว่าจะมีการขีดเส้นแบ่งแยกสองแนวทางดังกล่าวออกจากกันไม่ หากควรเชื่อมโยงเหตุผลถึงกันโดยเฉพาะด้านพืชสวน ควรใช้ด้านธรรมชาติเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างละทิ้งเสียมิได้ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อหวังความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว

2. ประโยชน์ในด้านสังคมและการพัฒนา เนื่องจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ควรสำนึกได้ถึงความจริงว่า มนุษย์ที่เกิดมา จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน เริ่มจากภายในชุมชน

ท้องถิ่นซึ่งตนมีส่วนร่วมออกสู่โลกกว้างอย่างปราศจากกรอบปิดตัวเองเพราะความเห็นแก่ตัว การนำกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติซึ่งบนแผ่นดินไทยมีอย่างหลากหลายมาพัฒนาจึงถือเป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมเป็นสังขาร มีผลเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากการเรียนรู้จากธรรมชาติของท้องถิ่นถึงด้านพืชสวน ไม่ว่าจะเป็นไปสู่งานอดิเรกหรืองานอาชีพและถือได้ว่าเป็นวิถีทางที่สร้างสรรค์ร่วมกัน

การนำกล้วยไม้จากธรรมชาติอันควรถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานเราทุกคน ออกไปจำหน่ายหาเงินจากชนต่างถิ่น ย่อมถือว่าการมีส่วนร่วมกันทำลายถิ่นฐานของแต่ละคนอย่างสำคัญ เพราะอิทธิพลเงินและวัตถุมีผลทำลายเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง

ผู้ที่นำกล้วยไม้แม่พันธุ์อื่นใดก็ตามมาพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ หากหวังความมั่นคงในระยะยาว พึงต้องสนใจการเรียนรู้ ความหลากหลาย อย่างลึกซึ้งหาใช่ยึดติดอยู่เพียงความพึงพอใจที่มีต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างแคบๆ ไม่ การนำมาพัฒนา เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้สิ่งที่ยังมีอยู่ในธรรมชาติ มีโอกาสเกิดใหม่ในลักษณะที่มีการหมุนเวียนระหว่างธรรมชาติกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น

3. ประโยชน์ในด้านอุตสาหกรรม กล้วยไม้สามารถสนองประโยชน์แก่มนุษย์ในด้านอุตสาหกรรม โดยแบ่งออกเป็นสองแนวทาง แนวทางแรก ได้แก่ ประโยชน์โดยตรง มีกล้วยไม้บางชนิดที่นำมาใช้ในการผลิตเป็นอุตสาหกรรม เท่าที่ทราบๆ กันคือ กล้วยไม้ในสกุลวานิลลา (*Vanilla*)

มนุษย์นำฝักกล้วยไม้วานิลลามาสกัดน้ำหอมนำมาใช้ในการปรุงแต่งกลิ่นอาหารเช่น ไอศกรีม และขนมบางอย่าง กล้วยไม้ในสกุลนี้ ต้นมีลักษณะเป็นเถาเลื้อยมีการปลุกเป็นอุตสาหกรรมในธรรมชาติซึ่งเป็นเขตร้อนและมีความชุ่มชื้นสูง

การใช้กล้วยไม้เป็นพืชสมุนไพร ผู้สนใจศึกษาหาความรู้เรื่องกล้วยไม้ที่มีอายุยาวนานพอสมควร คงจะจำได้ว่า ย้อนหลังกลับไปประมาณ 40 ปี ขณะที่ตลาดนัดต้นไม้ยังอยู่ในบริเวณริมคลองหลอด มีชาวบ้านเก็บกล้วยไม้บางชนิดจากป่านำมาดักวางขายทั่วไป และมีคนจีนมาซื้อไปต้มทำยาต้ม ที่พบเห็นมากๆ ได้แก่ กล้วยไม้หวายพื้นบ้านเช่น เอื้องเกือกัว เอื้องเงิน เอื้องผึ้ง และเอื้องคำเป็นต้น

ช่วงหลังๆ ป่าเริ่มหมดไป ทำให้กล้วยไม้เหล่านี้หมดตามไปด้วย แต่ปัจจุบันนี้คนจีนบนผืนแผ่นดินใหญ่ของประเทศจีน ยังมีการล่าเลี้ยงกล้วยไม้จากธรรมชาติในประเทศเวียดนามและบริเวณใกล้เคียงโดยรวบรวมทุก นำเข้าไปในประเทศ เพื่อใช้ทำยาอย่างต่อเนื่องกัน

ผู้เขียนเคยรับฟังรายงานการค้นคว้าจากที่ประชุมวิชาการในต่างประเทศ ทราบว่าฝรั่งได้มีผลงานการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพืชสมุนไพรจากกล้วยไม้ พบว่ามีผลช่วยแก้ไข

ปัญหาสุขภาพได้กว้างขวางมากพอสมควร เรื่องนี้รับทราบจากที่ประชุมวิชาการที่เมืองดาร์วิน ประเทศออสเตรเลีย

อุตสาหกรรมที่มีผลสืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์และพัฒนากล้วยไม้โดยตรงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจนในที่สุดมาถึงช่วงซึ่งมีการปลูกเป็นอุตสาหกรรม เช่น การปลูกตัดดอก และปลูกสำหรับป้อนต้นสู่ตลาดเพื่อนำไปใช้เป็นต้นไม้ตั้งประดับสวนและในอาคารสถานที่

เราจึงน่าจะเห็นได้ว่าประโยชน์จากการปลูกกล้วยไม้เป็นอุตสาหกรรม ช่วยให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจนับเป็นส่วนปลายภายในโครงสร้างการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งควรจะเข้าใจถึงความเป็นมาอย่างเป็นขั้นตอน

4. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ นับเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากทั้ง 3 ประการ เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วดังนั้นหากผู้สนใจปลูกกล้วยไม้ให้ความสนใจในด้านประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยขาดความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของ 3 ประการแรก การนำปฏิบัติอาจต้องพบกับปัญหาหนักมาก หรืออาจประสบความล้มเหลวได้ไม่ยาก

ประวัติความเป็นมาของการปลูกกล้วยไม้

บทนำ

ประวัติศาสตร์หาใช่เป็นเรื่องของการท่องจำจากหนังสือ แม้เรื่องราวซึ่งถูกบันทึกลงไว้ในศิลาจารึกให้นำมาใช้อ้างอิงแต่อย่างใดไม่ หากมีเหตุมีผลสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งแต่ละคนมีส่วนร่วม รวมทั้งการถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง จากการปฏิบัติอย่างรู้เหตุรู้ผล

อนึ่ง การเรียนรู้จากสิ่งที่ผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตซึ่งมีเหตุผลสานถึงกันและกันและใช้ความจริงซึ่งตนรับรู้เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิต ย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนา ไม่ว่าแต่ละคนจะคิดนำสิ่งใดมาใช้ประโยชน์ ย่อมบรรลุผลในทางสร้างสรรค์ได้เสมอ

ประวัติการปลูกกล้วยไม้ของโลก

จีนเป็นประเทศซึ่งมีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน แม้การพัฒนาความเจริญในด้านเทคโนโลยีซึ่งคนตะวันตกได้ดำเนินการมาถึงช่วงหลังๆ มีหลายสิ่งที่ได้ข้อมูลไปจากจีน เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่ดี ดินระเบิดก็ดี

มีร่องรอยจากวัตถุโบราณได้ทิ้งไว้ให้รู้ว่าการนำกล้วยไม้มาใช้ประโยชน์ในด้านวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของจีนมีมาเป็นเวลาช้านาน ดังจะพบศิลปะจากการเขียนภาพไว้ในที่ต่างๆ เป็นประจักษ์พยานอย่างชัดเจนมาก

กล้วยไม้สกุล ชิมบิเดียม (*Cymbidium*) ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในตอนใต้ของจีน ต่อกับประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ตอนใต้ลงมาอีก ได้ถูกนำมาเขียนเป็นภาพลงไว้ในเครื่องปั้นดินเผา บนแผ่นกระดาดชา แม้ตามกระจกหน้าต่างอาคารพระราชวังเก่าๆ ให้ชนรุ่นหลังสามารถค้นพบได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่ออกเขาหิมาลัยซึ่งทอดยาวผ่านเขตแดนประเทศต่างๆ อันเป็นแหล่งกำเนิดพันธุ์ไม้นานาชนิดแหล่งใหญ่ มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้อย่างสำคัญมาก

ในยุคที่คนจากกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก เดินทางมาล่าดินแดนในกลุ่มประเทศเขตร้อนของโลก โดยแยกออกเป็นสองสาย สายหนึ่งมุ่งไปยังเขตร้อนของทวีปอเมริกา ส่วนอีกสายหนึ่งมุ่งมายังเขตร้อนของทวีปเอเชียรวมทั้งบรรดาเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก

ได้มีการนำกล้วยไม้ชนิดต่างๆ จากธรรมชาติของดินแดนดังกล่าว กลับไปทำการปลูกศึกษาขยายพันธุ์ จากข้อมูลเท่าที่พบปรากฏว่ากิจกรรมดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นในประเทศอังกฤษก่อน แล้วจึงกระจายออกไปยังประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ต่อมาภายหลังจึงกระจายไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของโลก ซึ่งคนจากกลุ่มประเทศตะวันตกได้กระจายไปถึง

ประวัติการปลูกกล้วยไม้ของไทย

ธรรมชาติของมนุษย์ไม่ว่าเกิดที่ไหนและอยู่ที่ไหน ย่อมมีการนำเอาสิ่งซึ่งอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันกับตนมาใช้ประโยชน์ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์เป็นวัฏจักร

ไทยเป็นประเทศหนึ่งซึ่งอยู่ในส่วนกลางของภูมิภาคเอเชียเขตร้อน จึงมีกล้วยไม้อยู่ในธรรมชาติอย่างหลากหลาย และโดยสังขรณ์ดังกล่าว ทำให้เชื่อว่าคนไทยรู้จักนำกล้วยไม้พันธุ์ท้องถิ่นมาปลูกและใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตประจำวันเป็นเวลานานมาแล้ว

โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งมีกล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่นในภาคเหนือ โดยเหตุที่เป็นภูมิประเทศซึ่งอยู่ในเครือข่ายของเทือกเขาหิมาลัยด้วย แต่โดยเหตุที่ยุคนั้นโครงสร้างการบริหารทางสังคมไทยยังแคบมาก ทำให้การถ่ายทอดข้อมูลจากด้านล่างเป็นไปได้ยาก

ดังนั้น การที่มีชาวตะวันตกนำกล้วยไม้จากแหล่งอื่นมาปลูกในกรุงเทพฯ. จึงเป็นจุดเด่นซึ่งทำให้หลายคนนำเอามาใช้เป็นข้อมูลเพื่อเริ่มต้นการปลูกกล้วยไม้ภายในประเทศ โดยอ้างชื่อ นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (Mr. Henry Alabaster) ร่วมกับกลุ่มบุคคลในราชวงศ์ระดับสูง ดังจะพบได้จากข้อเขียนในอดีต แทนที่จะลงถึงชาวบ้านซึ่งเป็นคนระดับพื้นดินที่นำเอากล้วยไม้พันธุ์ท้องถิ่นมาปลูกเพื่อประโยชน์ทางจิตใจกันมานานแล้ว ทำให้ขาดการมองเห็นและเข้าใจความหมายของ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” อย่างเห็นได้ชัด

หลังจากนั้นมา กล้วยไม้ก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อยกย่องคนมีเงินและชนชั้นสูง ประกอบกับรากฐานคนส่วนใหญ่ยึดติดอยู่กับรูปวัตถุ ทำให้มีการมองคนในกลุ่มที่นำกล้วยไม้มาปลูกแล้วรู้สึกว่าเป็นการทำลายเศรษฐกิจ

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งแฝงเป็นเงื่อนไขอยู่ในพื้นฐานสังคมลักษณะนี้คือ **ทุกเรื่องที่ได้รับผลดีจากการพัฒนามีเหตุมีผลผูกพันอยู่กับตัวบุคคล** ทำให้ขาดการสืบทอดสู่ชนรุ่นหลัง ซึ่งควรจะเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล แต่จะมีผู้ตามเป็นส่วนใหญ่

ผลกระทบจากปัญหาเท่าที่ได้กล่าวไว้แล้วมีผลทำให้ผู้เขียนเรื่องนี้ เกิดแรงดลใจลุกขึ้นยืนหยัดนำปฏิบัติในการพัฒนาอย่างจริงจัง จากสภาพที่อิสระ ซึ่งต้องขอภัยไว้ ณ ที่นี้

ว่า การนำเรื่องนี้มาเขียนเสมือนของตัวเอง แต่ตามความเป็นจริงแล้ว น่าจะเกิดเพราะความจำเป็นมากกว่า

งานค้นคว้าวิจัยเรื่องกล้วยไม้ที่เชื่อมโยงถึงงานส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ ซึ่งในที่สุดได้ทำให้เกิดสภาพที่กล่าวกันว่า “ผสมผสานกันเป็นธรรมชาติ” ได้เริ่มต้นมีการวางแผนและดำเนินการโดยมีเป้าหมายอย่างเด่นชัด หลังจากปี พ.ศ. 2490 ซึ่งตนผ่านการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ออกมาแล้ว

การอุทิศตนทำงานเรื่องนี้อย่างอิสระ ชนิดที่อาจกล่าวได้ว่า **ควักกระเป๋าตัวเอง** ทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธาจากคนทั่วไปกว้างขวางมากขึ้น ตนรู้สึกว่ามีผู้ให้การสนับสนุนกระทั่งเข้ามาร่วมทำงานด้วย แต่ในส่วนลึกก็อดรู้สึกไม่ได้ว่าคนเหล่านั้นเป็นผู้เข้ามาตามมากกว่าการเข้ามาร่วมกันเป็นผู้นำ จึงไม่ทำให้เกิดการสร้างผู้นำไว้สำหรับสืบทอดงานอย่างแท้จริง

การพัฒนาเริ่มต้นขึ้นจากการเผยแพร่ความรู้ แต่ก็ไม่ได้เน้นความสำคัญด้านเทคโนโลยีเท่านั้น หากสอดแทรกพื้นฐานโดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาคุณภาพและการจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อหวังผลในด้าน “การพึ่งตนเอง” ซึ่งประเด็นนี้เองที่ผู้ร่วมงานส่วนมากเข้าไม่ถึง ทุกสิ่งจึงดำเนินการต่อมาในลักษณะ **มุ่งที่ตัวบุคคล** อย่างเห็นได้ชัดแม้จะได้มีการขยายขอบข่ายงานกว้างขวางออกไปทั่วประเทศ

นอกจากนั้นยังมีกระแสทั้งในด้านนามธรรมและรูปธรรมที่ขยายไปสู่ประเทศต่างๆ กว้างขวางมากขึ้น จนกระทั่งประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมกล้วยไม้โลกครั้งที่ 9 เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2521 แต่การยอมรับผลงานจากคนทั่วไปก็ยังคงมุ่งที่ตัวบุคคลเหมือนเดิม

“ห้องสมุดกล้วยไม้ ระพี สาคริก” ซึ่งมีได้เก็บรวบรวมแต่เฉพาะหนังสือเท่านั้น หากรวมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทั้งที่ตนหามาและนำมาใช้ในงานค้นคว้าตลอดจนกิจกรรมการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ เท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว บางชิ้นถูกนำมาเก็บไว้เพื่อ **ใช้สร้างจิตสำนึก** ให้แก่ผู้ซึ่งได้รับประโยชน์จากผลงานพัฒนางานกล้วยไม้ รวมถึงชนรุ่นหลัง

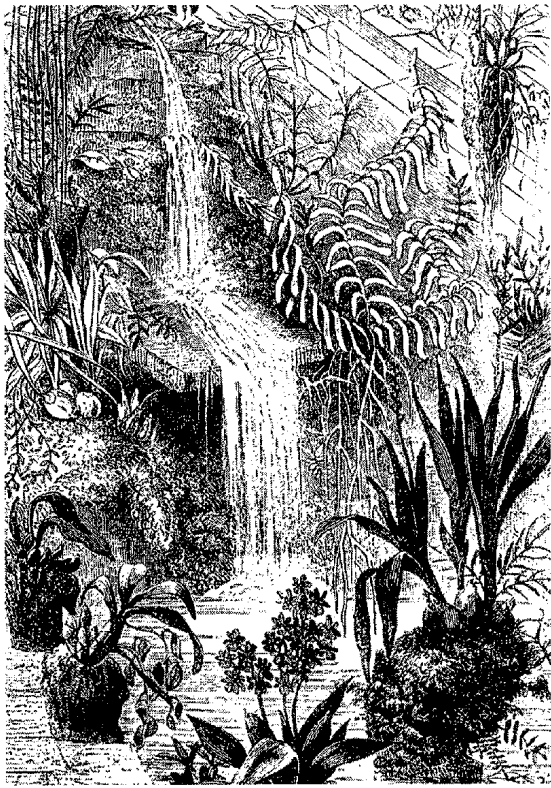
แต่เท่าที่พยายามติดตามสังเกตเพื่อการศึกษาปัญหาสำหรับหาคำตอบเกี่ยวกับ **ความมั่นคงในอนาคต** มีสิ่งบ่งบอกให้รู้ว่า มีผู้สนใจจริงเป็นจำนวนน้อยมากแม้บรรดาศิษย์ซึ่งตนสอนมาโดยตรง นอกจากนั้นยังพบว่าการรับทอดงานค้นคว้าวิจัยและฝึกอบรมในช่วงถัดมาก็สะท้อนพฤติกรรมทำให้รู้สึกว่าไม่อาจเข้าถึงความสำคัญของประเด็นนี้

ขณะนี้รู้สึกว่าจะมีชนรุ่นหลังบางกลุ่มที่สนใจเข้ามาหา แต่เท่าที่มองเห็นปัญหาน่าจะได้แก่ช่วงห่างระหว่างกันและกันซึ่งกว้างมากทำให้เกิดปัญหาหลายสิ่งหลายอย่างเข้าไปแทรกแซงเป็นอุปสรรคขัดขวาง ทุกสิ่งจึงยังคงขึ้นอยู่กับตัวบุคคลอย่างเห็นได้ชัด

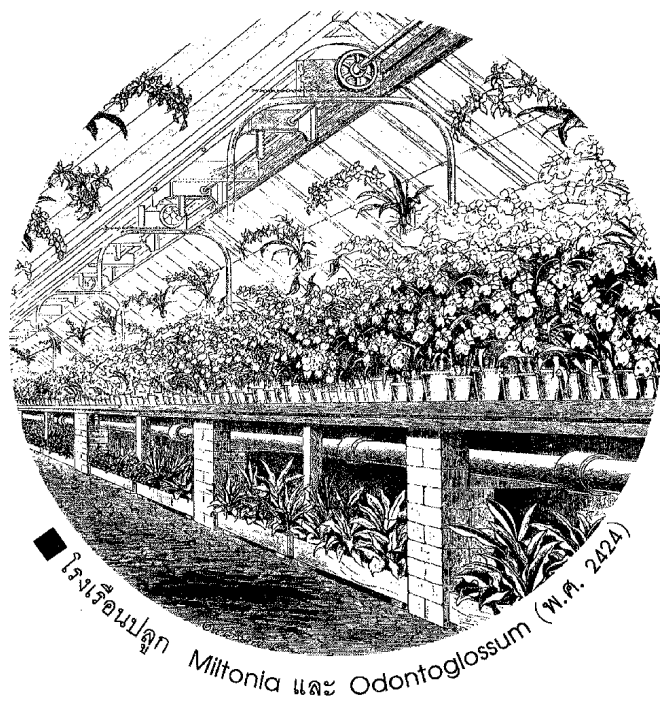
แม้ช่วงที่ผ่านมาไม่นานจะพบว่าผลิตผลทางเศรษฐกิจจากกล้วยไม้ของไทยได้กระจายออกไปแทบทั่วโลก แต่ถ้าหันมาพิจารณาสู่มุมมองกลับจะพบความจริงว่า โคนของโครงสร้างการพัฒนาเท่าที่เจริญขึ้นมาถึงระดับหนึ่ง กำลังอ่อนแอลงไปเรื่อยๆ จนแทบจะไม่หลงเหลือให้เห็นได้อีกต่อไป

ถึงแม้ว่าช่วงหลังๆ ตนก็ยังคงพยายามคิดและปฏิบัติต่อมาอย่างดีที่สุด แม้สายตาชาวโลกจะยังไม่เลื่อมภาพกล้วยไม้ไทย แต่ทุกสิ่งก็คงมุ่งมาที่ตัวบุคคล ความพยายามในการรวมตัวซึ่งเรียกกันว่า “ทีมงาน” ยังคงขาดการลงมือทำอย่างจริงจัง หรืออีกนัยหนึ่ง “ประเภทตามใจบุคคลคนเดียว” ยังเป็นภาพที่เห็นได้เด่นชัดมาก และดูจะมีความชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ทำให้ไม่อาจเชื่อมั่นได้ว่า ในอนาคต สิ่งซึ่งตนได้ปูพื้นฐานไว้กับพื้นดินของไทยเอง อย่างเห็นได้ชัดเจนจะมีใครสามารถรักษาไว้ได้ ถ้าไม่สูญเสียไปก็จะมีชนต่างถิ่นเข้ามาถือครองในที่สุด

■ สวนหลังบ้าน มีสภาพเลียนแบบธรรมชาติ (พ.ศ. 2393)

ภาพเขียนการปลูกกล้วยไม้ในยุคเริ่มแรกของประเทศอังกฤษ ส่วนหนึ่งจากหนังสือ Beautiful Orchids เขียนโดย Black, P.M. (1973)

■ ปทุมมา (*Curcuma*)

■ หัวคูรุ (*Brachycorethes helferi*)
ตำนานของภาคอีสานเรียกหัวคูรุ

■ ส่วนของดอกปทุมมา
ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับดอกกล้วยไม้

■ *Kaempferia roscianum* อยู่ในวงศ์ Zingiberaceae

■ *Kaempferia rotunda* อยู่ในวงศ์ Zingiberaceae

■ ระบบรากของแวนดา (Vanda)

พฤษศาสตร์ของกล้วยไม้

บทนำ

จากผลการจัดการศึกษารวมทั้งการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชนในลักษณะสาขาวิชาการเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วทำให้เกิดปัญหาแก่สังคมมากขึ้นจึงเริ่มมีผู้สนใจที่จะหันมาฟื้นฟูรากฐานเพื่อหวังให้มีการผสมผสานกัน โดยที่คิดว่าจะนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสร้างสรรค์

ดังนั้นในเรื่อง พฤษศาสตร์ของกล้วยไม้ จึงใคร่ขออนุญาตนำแ่งคิดมาฝากไว้ ณ ที่นี้ก่อนว่า การที่จะสามารถนำความรู้มาใช้ในการปลูกกล้วยไม้ให้ได้รับผลดีนั้น ควรให้ความสนใจศึกษาพฤษศาสตร์ทุกสาขา โดยมองอย่างมีเหตุมีผลสานถึงกันหมด และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ควรมองอย่างมีเหตุมีผลสานถึงวิถีความเป็นมาระหว่างชีวิตคนกับกล้วยไม้ ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญที่สุด โดยที่ทุกคนมีสิทธิ์ศึกษาได้ถ้าสำรวจตัวเองพบว่าตนรักและจริงจังต่อการทำงานอย่างแท้จริง จึงไม่มีข้ออ้างว่า **ฉันไม่ใช่นักวิชาการ**

นิเวศวิทยาของกล้วยไม้กับสภาพแวดล้อม

นิเวศวิทยาของกล้วยไม้ เป็นวิชาการที่กล่าวถึงแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ซึ่งมีเหตุผลสัมพันธ์กันกับปัจจัยธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงร่วมกันเป็นกระบวนการ

เริ่มต้นจากสภาพภูมิศาสตร์ สานความสัมพันธ์ถึงปัจจัยอื่นๆ อย่างเป็นระบบร่วมกับการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของกล้วยไม้แต่ละสกุลแต่ละชนิด อีกทั้งยังมีเหตุผลสัมพันธ์ถึงชีวิตสัตว์และพันธุ์ไม้ชนิดอื่น จึงนับว่าเป็นวิชาการแขนงหนึ่งซึ่งมีความลึกซึ้งช่วยกระตุ้นความสนใจสำหรับผู้ที่ยกย่องหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของ **ชีวิตกับธรรมชาติ** ได้เป็นอย่างมาก

อนึ่ง กล้วยไม้เป็นพืชวงศ์ใหญ่ ประกอบด้วยสกุลและชนิดต่างๆ อย่างหลากหลาย ทำให้มีการจัดจำแนกประเภทและหมวดหมู่จากคนหลายพรรคนะ นอกจากนั้นในด้านความรักความสนใจของมนุษย์ซึ่งมีรสนิยมแตกต่างกัน จึงเป็นโอกาสให้ผู้คนมากมายหลายตา รวมทั้งหลายความคิดเข้ามาร่วมกันอยู่ในวงการผู้สนใจกล้วยไม้

จึงเป็นโอกาสให้ผู้สนใจที่มีรากฐานจิตใจเปิดกว้าง สามารถเรียนรู้ัจธรรมจากการสัมผัสกับบรรยากาศดังกล่าวได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น ถ้าจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติของแหล่งกำเนิด อาจจำแนกประเด็นออกไปเพื่อประโยชน์แก่การทำความเข้าใจได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งกำเนิดรวมทั้งบทบาทการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการ มีผลกำหนดรูปลักษณะและนิสัยของพันธุ์กล้วยไม้ในท้องถิ่น อาทิเช่นระดับความสูงจากน้ำทะเล (elevation) และองศาเส้นรุ้งขนานของโลก (degree of latitude) เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาสภาพของแหล่งกำเนิดจึงมีความสำคัญสำหรับนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพิจารณานับตั้งแต่การเลือกชนิดกล้วยไม้ที่จะนำมาปลูก การปลูกปฏิบัติและผสมพันธุ์กล้วยไม้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้กับชีวิตอื่นๆ ในธรรมชาติ กล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้กลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ในกระบวนการธรรมชาติร่วมกับชีวิตอื่น ดังนั้นการดำรงชีวิตของกล้วยไม้จึงมีความสัมพันธ์ถึงชีวิตอื่นด้วย แม้การพึ่งพาความชื้น ร่มเงา การแพร่กระจายของอุณหภูมิและการถ่ายเทของลมฟ้าอากาศ รวมทั้งการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ ซึ่งมีเหตุมีผลสานถึงกันหมด

นอกจากนั้น กล้วยไม้ยังเป็นพันธุ์ไม้ที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับเชื้อราจำพวกไมคอร์ไรซาตั้งแต่ช่วงที่เมล็ดเริ่มงอกจนกระทั่งเจริญงอกงามเพื่อความสมบูรณ์ของชีวิต นับเป็นตัวอย่างอีกประการหนึ่งด้วย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพแวดล้อมของแหล่งกำเนิด กล้วยไม้บางชนิดขึ้นอยู่ในบริเวณที่มีแสงสว่างมาก แต่มีกล้วยไม้บางชนิดขึ้นอยู่ในสภาพค่อนข้างร่มมาก นอกจากนั้นยังพบว่าแม้แต่กระแสและทิศทางลมก็มีผลถึงการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ มีกล้วยไม้บางชนิดสามารถปรับตัวขึ้นอยู่ในสภาพของแหล่งกำเนิดอย่างกว้างขวาง ข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการนำมาพิจารณาปรับสภาพการปลูกปฏิบัติให้มีความเหมาะสมได้ทั้งสิ้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับปัจจัยทางพันธุศาสตร์ โครโมโซมภายในเซลล์อันเป็นหน่วยชีวิตเล็กๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นกล้วยไม้ มีอิทธิพลควบคุมรวมทั้งการสืบทอดลักษณะทางพันธุศาสตร์ของกล้วยไม้แต่ละชนิด

ในเมื่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติมีผลสัมพันธ์ถึงการเปลี่ยนแปลงทุกส่วนของชีวิตรวมทั้งปัจจัยพื้นฐานทางพันธุศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของ

ชีวิตกล้วยไม้ แต่ก็หาใช้ว่าศาสตร์สาขาอื่นจะไม่สำคัญ ดังได้กล่าวไว้แต่แรกแล้วว่าแม่น้ำเอเอเรื่องพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้ ซึ่งมีการจำแนกแยกแยะออกไปเป็นสาขาย่อย แต่การมองเห็นภาพรวมร่วมกับการเชื่อมโยงทุกสาขาให้ถึงกันเป็นกระบวนการชีวิต น่าจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นการนำประเด็นพันธุศาสตร์มากล่าวไว้ในที่นี้จึงเป็นเพียงจุดเริ่มสำหรับผู้สนใจศึกษาอย่างจริงจังเท่านั้น

วิวัฒนาการพันธุ์พืชในด้านรูปวิธานที่เชื่อมโยงถึงพืชวงศ์กล้วยไม้

กล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้ที่อยู่ในกลุ่ม พืชใบเลี้ยงเดี่ยว (monocotyledon) เช่นเดียวกับ หญ้า กล้วย อ้อย ขิง ข่า ตะไคร้

มนุษย์นำพันธุ์กล้วยไม้มาจัดจำแนกเป็นหมวดหมู่และชนิดต่างๆ แต่แท้จริงแล้ว ถ้าพิจารณาวิธีการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีการเชื่อมโยงถึงกันบนพื้นฐานธรรมชาติ หรืออาจกล่าววาคือวิวัฒนาการ หาใช้มีการแยกออกจากกันไม่ ดังนั้นถ้าหยิบยกออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อการเรียนรู้ เราสามารถเรียงลำดับการเปลี่ยนแปลงของรูปลักษณะได้อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น

ในด้านวิชาการสาขาพฤกษศาสตร์ ใช้การจำแนกลักษณะของดอกเป็นหลักในการอธิบายเหตุผล ถ้าเรียงลำดับโดยใช้โครงสร้างพื้นฐานของดอกพืชในวงศ์ ลิลียาซีอี (Family : Liliaceae) หรือที่คนไทยมักเรียกกันว่า ว่าน ชนิดต่างๆ เช่นว่านนางกวัก ว่านนางคัมพลับพลึง หากภาพรวมของดอกจากด้านหน้าจะพบว่า กลีบดอกทั้งหมด มีการเรียงตัวเป็นรัศมีวงกลม (radial symetry) มีกลีบนอก (sepal) 3 กลีบ กลีบใน (petal) 3 กลีบ ถ้าดูที่ฐานกลีบจะพบว่า แต่ละชุดเรียงตัวเป็นวงกลม 2 วง กลีบนอกกับกลีบในแต่ละกลีบวางสลับกัน มีเกสรตัวผู้ 6 ชุด เรียงลำดับเป็น 2 วงๆ ละ 3 ชุด เช่นเดียวกับกลีบ

พืชอีกวงศ์หนึ่งคือ ซิงจิเบอราซีอี (Family : Zingiberaceae) หรือพืชจำพวก ขิง ข่า ปทุมมา เปราะ กระชาย กระเทียม ฯลฯ ซึ่งมีโครงสร้างของดอก สานความสัมพันธ์มาจากพืชในวงศ์ลิลียาซีอี หรือจำพวกว่าน ถ้าพิจารณาฐานดอกจะพบว่า มีกลีบนอก 3 กลีบ กลีบใน 3 กลีบ เรียงตัวกันเป็น 2 วง โดยมีฐานกลีบนอกกับกลีบในตั้งสลับกัน

ข้อแตกต่างไปจากพืชในวงศ์ลิลียาซีอีก็คือ หากมองภาพรวมจากด้านหน้า แทนที่จะเป็นวงกลม ซึ่งถ้าลากเส้นแบ่งครึ่งจะพบว่ามีสมดุรอบด้าน กลับพบว่า แบ่งได้เหมือนกันสองข้างเช่นเดียวกับหน้าคน ถ้าแบ่งด้านล่างกับด้านบนจะมีลักษณะต่างกัน (bilateral symetry)

เนื่องจากกลีบนอกด้านบนอิสระ อาจมีลักษณะเหมือนหรือไม่เหมือนกับอีกสองกลีบก็ได้ แต่อีกสองกลีบซึ่งอยู่ด้านข้างหรือชีปลายลงด้านล่างมีลักษณะเหมือนกันเป็นคู่

ส่วนกลีบในซึ่งฐานกลีบสลับกับกลีบนอกเราจะพบว่า สองกลีบซึ่งอยู่ระหว่างกลีบนอกมีลักษณะเหมือนกันเป็นคู่ อีกกลีบหนึ่งมีลักษณะอิสระ ชีงด้านล่างหรือยื่นออกมาด้านหน้า เนื่องจากมีอิสระจึงแตกต่างไปจากกลีบอื่นโดยสิ้นเชิงทั้งรูปลักษณะและสี

เราจึงเรียกชื่อใหม่ว่า ปาก หรือ กระเป๋ (lip หรือ labellum) ดังนั้นปากหรือกระเป๋ก็คือ กลีบในกลีบที่สามซึ่งวิวัฒนาการมาจากส่วนที่พบในดอกพืชวงศ์ลิเลียซี้ นั่นเอง

อวัยวะเพศเมีย ยังคงมีรังไข่อยู่ส่วนใต้ของดอกซึ่งหมายถึงก้านดอกแต่ละก้าน ส่วนที่ต่อออกมาจากศูนย์กลางของดอก ซึ่งหมายถึงก้านและยอดเกสรตัวเมีย กับก้านชุดเกสรตัวผู้ คงเหลือชุดเกสรตัวผู้ชุดเดียว ส่วนยอดเกสรตัวเมียซึ่งรับการผสม คงอยู่ใกล้ๆ กัน มีก้านซึ่งหากมองจากด้านนอก คล้ายรวมเป็นอันเดียวกันโดยมีโคนต่อขึ้นมาจากรังไข่ ก้านนี้เราเรียกว่า เสาเกสร (column)

แต่ถ้าวิเคราะห์ให้ลึกถึงด้านในจะพบว่า ก้านของยอดเกสรตัวเมียบวกกับก้านชุดเกสรตัวผู้ ยังคงแยกกัน เพียงแต่ก้านชุดเกสรตัวผู้สอดอยู่ในโพรงของก้านเกสรตัวเมียซึ่งมีลักษณะคล้ายหลอด

พืชในวงศ์ ออร์คิดีเซีย (Family : Orchidaceae) หรือวงศ์ กล้วยไม้ มีโครงสร้างลักษณะคล้ายพืชวงศ์ซิงจิเบอราซี้มาก ถ้าผู้สนใจศึกษาชาติประสพการณ์เมื่อพบดอกพืชในวงศ์ซิงจิเบอราซี้บางชนิดอาจคิดว่าเป็นกล้วยไม้ดินก็ได้

ถ้านำเอาลักษณะแตกต่างในรายละเอียดมาพิจารณาคงจะชี้ให้เห็นได้ชัดเจน จากการที่พืชในวงศ์ออร์คิดีเซียมีเสากะสรซึ่งประกอบขึ้นจากก้านของยอดเกสรตัวเมียบวกกับก้านชุดเกสรตัวผู้หรือที่เรียกว่าเสากะสรรวมเป็นเนื้อเดียวกัน หาได้มีไส้ในแยกกันเช่นที่พบในพืชวงศ์ซิงจิเบอราซี้ไม่

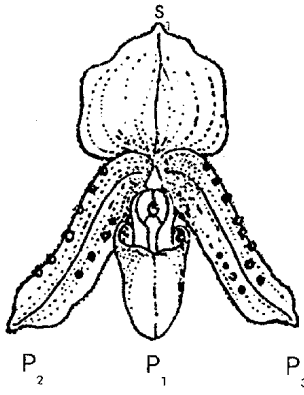
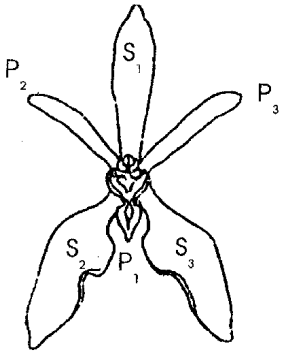
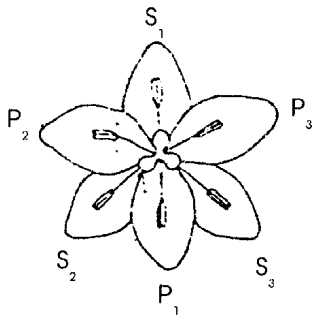
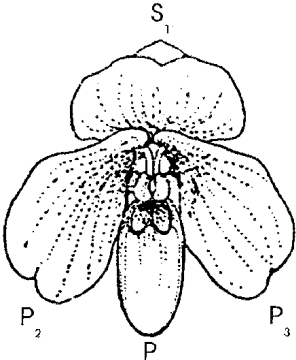
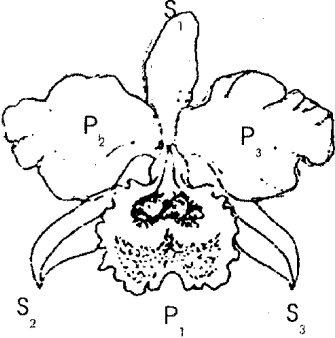
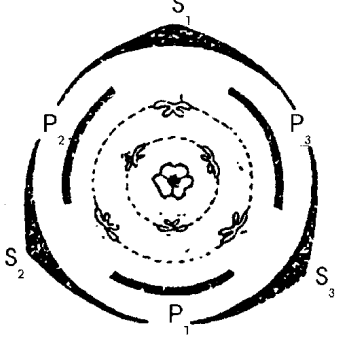
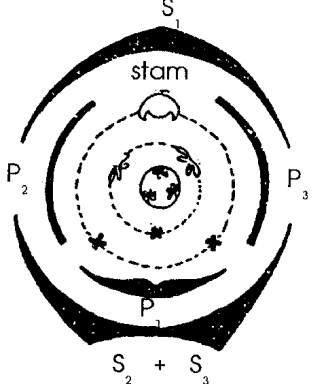
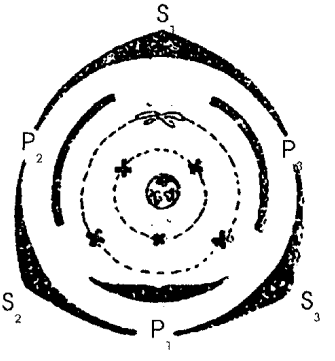
นอกจากนั้น ภายในกรอบของพืชวงศ์ออร์คิดีเซียยังมีวิวัฒนาการสำคัญอีกสองขั้นตอน คือในดอกของพืชวงศ์ลิเลียซี้ มีเกสรตัวผู้ 6 ชุดมาถึงกล้วยไม้ในกลุ่ม รองเท้านารี (Diandreae) เหลือชุดเกสรตัวผู้ 2 ชุดติดอยู่สองข้างของเสากะสรซึ่งมีลักษณะลำต้นแข็งแรงมาก

ถัดมาถึงกล้วยไม้สกุลและชนิดอื่นๆ (Monandreae) ซึ่งพบกันทั่วไป เหลือชุดเกสรตัวผู้ชุดเดียว แต่ภายในชุดมีการแบ่งเป็นสองซีก อยู่รวมกันบนส่วนปลายของเสากะสรอันเดียวกัน แต่มีส่วนแบ่งแยกไว้ไม่ให้ผสมกันเองได้ง่าย

จึงสันนิษฐานจากเหตุผลทางวิชาการได้ว่า วิวัฒนาการจากพืชในวงศ์ลิเลอซีอี หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า พืชในกลุ่มลิเล่ มีการแยกออกไปเป็นสองสาย คือสายหนึ่งไปหาพืช วงศ์ซิงจิเบอราซีอี ส่วนอีกสายหนึ่งไปหาพืชในวงศ์ออร์คิเดซีอี หรือไม่ก็ผ่านจากวงศ์ซิงจิเบอ-ราซีอีมาสู่วงศ์ออร์คิเดซีอี แล้วเริ่มจากชีวิตที่อยู่กับพื้นดินขึ้นสู่บนต้นไม้ แม้การเปลี่ยนแปลง ของโครงสร้างต้นตลอดจนลักษณะอื่นๆ รวมทั้งระบบรากซึ่งมีความสอดคล้องกันกับการ เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

นอกจากนั้น ถ้าพิจารณาเหตุและผลซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างมีการเชื่อมโยงถึงกัน ย่อม ทำให้เชื่อได้ว่านอกจากระบบทางกายภาพแล้ว แม้ระบบทางพันธุศาสตร์และสรีรวิทยาย่อม มีการปรับเปลี่ยนอย่างสอดคล้องกันด้วย

จึงใคร่ขอฝากแนวคิดนี้ไว้เป็นเครื่องเตือนสติทุกคนที่สนใจ ไม่ว่าใครจะเข้าไปศึกษา ค้นคว้าอยู่ในส่วนไหนก็ตาม ถ้าไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบ ณ จุดนั้น ย่อมพบความจริงว่า ทุกสิ่งมีรากฐานเดียวกันหมด .

S_1 = dorsal sepal (กลีบบนอกบน) S_2 และ S_3 = lateral sepals (กลีบนอกคู่ข้าง) P_2 และ P_3 = petals (กลีบใน) P_1 = lip หรือ labellum (ปากหรือกลีบกระเปาะ) $St.$ = stamen (ชุดเกสรตัวผู้) $Stam$ = staminode อวัยวะที่วิวัฒนาการมาจากเกสรตัวผู้มีเฉพาะ ในอนุวงศ์ Diandreae Pls = pistil (อวัยวะเพศตัวเมีย) สำหรับในวงศ์ลิลียเอซีอี กลีบนอก 3 อัน มีลักษณะ เหมือนกัน และกลีบในทั้ง 3 อันก็มีลักษณะเหมือนกัน อวัยวะทั้ง 6 ชุด ของเกสรตัวผู้ก็มีลักษณะเหมือนกัน		
	ดอกกล้วยไม้รองเท้านารีคางกบ <i>Paphiopedilum callosum</i>	ดอกกล้วยไม้สกุล เรแนนเธอร่า Genus : <i>Renanthera</i>
		
ดอกพืชจำพวกกล้วย	ดอกกล้วยไม้รองเท้านารี นีวีอัม <i>Paphiopedilum niveum</i>	ดอกกล้วยไม้สกุล คัทลียา Genus : <i>cattleya</i>
		
ภาพ ก พืชวงศ์ ลิลียเอซีอี Family : Liliaceae	ภาพ ข พืชวงศ์ Family : อนุวงศ์ ไดแอนเดร Sub-family : Diandreae	ภาพ ค อยติเดซีอี Orchidaceae อนุวงศ์ โมแนนเดร Sub-family : Monandreae

เปรียบเทียบข้อแตกต่างของโครงสร้างระหว่างพืชวงศ์ลิลียเอซีอีกับวงศ์กล้วยไม้

1. นางอ้ว (Pectellis susanne)
เป็นกล้วยไม้ดิน(ขุนตาล จ.ลำปาง-
เชียงใหม่)
2. ลักษณะทั่วไปและการแทงช่อ
ดอกของนางอ้วลาคริก (Pectellis
sagarikii)
3. นางอ้วลาคริก (Pectellis sagarikii)
กล้วยไม้ดินอีกชนิดหนึ่ง
4. เชื่องธรณี หรือว่านจูงนาง
(Geodorum) เป็นกล้วยไม้ที่มี
ระบบรากแบบกึ่งดิน

5. เชื่องตาเหิน (Dendrobium
Infundibulum) กล้วยไม้
รากกึ่งอากาศ (ภูหลวง จ.เลย)
6. Cymbidium simulans กล้วยไม้
รากกึ่งอากาศ
7. Vanda sanderiana กล้วยไม้
รากอากาศ

■ *Pelatantheria ctenoglossa* มีลักษณะ
เจริญเติบโตแบบ monopodial

■ กล้วยไม้กลุ่ม monopodial

■ กล้วยไม้กลุ่ม sympodial

■ สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum lobblii*) มีลักษณะการเจริญ
เติบโตแบบ sympodial

การจำแนกกล้วยไม้

บทนำ

ความรู้เรื่อง การจำแนกกล้วยไม้ เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้ผู้สนใจปลูกกล้วยไม้ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามคงต้องขออนุญาตชี้แจงความจริงว่า **ชีวิตทุกรูปลักษณะซึ่งปรากฏอยู่ในโลกล้วนมีรากฐานที่มาสานถึงกันหมด**

ดังนั้น ผู้ที่จะรู้ความจริงถึงเรื่องนี้ได้ พึงต้องปฏิบัติจากความรู้สึกรักและสนใจอย่างแท้จริง และเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่ลืมว่าแต่ละคนมีเพื่อนมนุษย์อยู่ร่วมกันกับตน ดังนั้นการปฏิบัติจากความรักความสนใจ จึงจำเป็นต้องถือความรักเพื่อนมนุษย์ และการนำปฏิบัติที่มีเหตุผลถึงเพื่อนมนุษย์เป็นพื้นฐาน

แม้การกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้จำแนกกล้วยไม้ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยคน ดังนั้นการจัดแบ่งแยกออกไปเป็นประเภทต่างๆ จนถึงเป็นหมวดหมู่ เลยไปถึงสกุลและชนิด แท้จริงแล้ว เพื่อประโยชน์ของคนทั้งสิ้น ถ้าใช้เหตุผลจากธรรมชาติ จะพบว่ามีการสานถึงกันหมด

ดังนั้น ผู้สนใจศึกษาซึ่งมุ่งลงลึกถึงความจริง แม้ว่าจะพิจารณาแยกหมวดหมู่ แต่ภายใต้จิตสำนึก พึงต้องเข้าใจเหตุผลตลอดจนข้อเท็จจริง และนำมาประกอบการพิจารณาเพื่อวินิจฉัยให้มีผลใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

ซึ่งการจะบรรลุผลสำเร็จได้ พึงต้องถือการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการปฏิบัติ ส่วนความรู้ที่ได้รับจากหนังสือควรถือเป็นเพียงเครื่องมือนำทางเท่านั้น

การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้สภาพธรรมชาติของพื้นที่ซึ่งกล้วยไม้อาศัยดำรงชีวิตร่วมกับลักษณะของระบบราก

การจำแนกประเภทโดยอาศัยพื้นฐานดังกล่าว มีส่วนช่วยให้ผู้ปลูกกล้วยไม้สามารถพิจารณาตัดสินใจในการปลูกกล้วยไม้ได้ใกล้เคียงกับความต้องการอันเป็นธรรมชาติของกล้วยไม้ นับตั้งแต่การใช้วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงภาชนะปลูก ตลอดจนวิธีการปลูกปฏิบัติ

ถ้านำหัวข้อเรื่องนี้มาพิจารณาจะพบว่า เกิดจากการมองทั้งสองด้านร่วมกันคือ ด้านหนึ่งมุ่งที่ระบบรากของกล้วยไม้ ส่วนอีกด้านหนึ่งมุ่งที่สภาพธรรมชาติของพื้นที่

เนื่องจากกล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้งrowing ใหญ่ และมีลักษณะตลอดจนนิสัยแตกต่างกัน

อย่างหลากหลาย ทำให้เราสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท คือ กล้วยไม้ดิน กล้วยไม้กึ่งดิน กล้วยไม้กึ่งอากาศ และ กล้วยไม้อากาศ

1. กล้วยไม้ดิน (terrestrial orchid) หากคิดจะศึกษาให้ลึกซึ่งถึงธรรมชาติจริงๆ แล้ว คงมองด้านเดียวว่า เป็นกล้วยไม้ซึ่งมีธรรมชาติขึ้นอยู่ที่พื้นดินเท่านั้นยังไม่พอ แต่น่าจะนำเอาลักษณะของระบบรากซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งมาร่วมพิจารณาด้วย

ระบบรากของกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งจัดไว้ในประเภทนี้ ควรจะมีส่วนที่อวบน้ำ (fleshy) หรือที่เรียกกันว่า หัว คล้ายรากของต้นเปราะและกระชาย ซึ่งเป็นพืชในวงศ์ขิงขมิ้นเบอราซี ถ้าเข้าใจว่าพืชวงศ์ออร์คิดีซีอีวิวัฒนาการมาจากพืชในวงศ์ดังกล่าวแล้ว

กล้วยไม้ดินจึงน่าจะมีรูปลักษณะที่อาจเรียกได้ว่า โบราณกว่าอีกสามประเภท สำหรับช่วงของวิวัฒนาการภายในพืชวงศ์กล้วยไม้ กล้วยไม้ชนิดต่างๆ ในประเภทนี้ มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของดอกจัดอยู่ในหมวด เบซิโทนี (Basitonae) ซึ่งมีชุดเกสรตัวผู้ทั้งสองชีกหันปลายลงสู่โคนเส้าเกสร ซึ่งมีหลายสกุลที่พบในประเทศไทย

เช่น สกุล ฮาเบนาเรีย (Habenaria) เพคเทิลิส (Pecteilis) และ แบรคคิโคไรทิส (Brachycorythis) ซึ่งมักพบการเรียกชื่อตามวรรณคดีไทยในยุคก่อน เช่น เท้าตุล กับ ดอกนางอ้ว

ยังมีกล้วยไม้บางชนิดที่พบขึ้นอยู่กับพื้นดินแต่รากไม่มีลักษณะอวบน้ำ หากมีลำลูกกล้วยยังอยู่ใต้ผิวดิน เช่น กล้วยไม้กลุ่มหนึ่งในสกุล อยูโลเฟีย (Eulophia) เท่าที่เห็นได้ชัดเจนคือ อยูโลเฟีย มาโครบัลบอน (Eulophia macrobulbon)

หากพิจารณาโดยอาศัยทฤษฎีวิวัฒนาการ น่าจะช่วยให้เข้าใจได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของกล้วยไม้ ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงขึ้นมาสู่ด้านบน ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า การพิจารณาเรื่องการจำแนกกล้วยไม้ จำเป็นต้องนำความจริงมาประกอบกันด้วย

2. กล้วยไม้กึ่งดิน (semi-terrestrial orchid) พบตามธรรมชาติในสภาพที่ขึ้นอยู่บนพื้นดิน แต่รากไม่มีลักษณะอวบน้ำ หากมีลำลูกกล้วยซึ่งอาจอยู่ใต้ผิวดินหรืออยู่เหนือผิวดินก็ได้ ดังเช่นกล้วยไม้บางชนิดในสกุล อยูโลเฟีย (Eulophia) เป็นต้น

กล้วยไม้ประเภทนี้ มีระบบรากค่อนข้างละเอียดและขึ้นอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีหินผุ และใบไม้ผุ ตกทับถมอยู่ที่พื้นดิน

3. กล้วยไม้กึ่งอากาศ (semi-epiphytic orchid) หมายถึงกล้วยไม้ซึ่งมีธรรมชาติขึ้นอยู่บนพื้นดิน บนหิน และบนต้นไม้ หากพบขึ้นบนพื้นดิน จะอยู่บนพื้นซึ่งมีใบไม้ผุตกทับถมกันค่อนข้างหนา เนื่องจากเป็นสภาพที่โปร่ง ช่วยให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก หรือไม่ก็เป็นที่สูง ไม่ทำให้มีน้ำขังอยู่นาน กล้วยไม้ในประเภทนี้ เช่น สกุลเด็นโตรเปียม หรือ

สกุลหวาย (*Dendrobium*) แคทลียา (*Cattleya*) ชิมบิเดียม (*Cymbidium*) และ ออนซีเดียม (*Oncidium*) เป็นต้น

4. กล้วยไม้อากาศ (epiphytic orchid) กล้วยไม้ประเภทนี้ส่วนใหญ่ พบขึ้นบนต้นไม้ มีระบบรากและลักษณะราก จัดอยู่ในประเภท รากอากาศ (aerial root) มีระบบรากหยาบ รากมีขนาดใหญ่ แต่ถ้าใช้มือหักรากสดออกดูจะพบว่า ตัวรากจริงๆ เป็นแกนเล็กและแข็ง ส่วนผิวหนามีคุณสมบัติเก็บความชื้นและอาหารได้ดีเป็นพิเศษ จึงมีนิสัยไม่ชอบสภาพที่แฉะหรือมีน้ำขัง หากชอบสภาพอากาศถ่ายเทได้สะดวก

กล้วยไม้สกุลต่างๆ ที่จัดอยู่ในประเภทกล้วยไม้อากาศเช่น สกุลแวนดา (*Vanda*) แอริดิส (*Aerides*) อะเรคนิส (*Arachnis*) เรแนนเธอร่า (*Renanthera*) รินคอสไคลิส (*Rhynchostylis*) และ ฟาแลนนอพซิส (*Phalaenopsis*) เป็นต้น

ทั้งหมดมีแหล่งกำเนิดอยู่ในภูมิภาคเอเชียและดินแดนในมหาสมุทรแปซิฟิก นอกจากนั้นสกุลแวนดาเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาก่อน บางครั้งจึงนิยมเรียกกล้วยไม้กลุ่มนี้ว่า ประเภทแวนดา (vandaceous orchid) อาจทำให้เกิดความเข้าใจสับสน ถ้าขาดการถือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้หลักการเจริญเติบโตและรูปทรง

กรอบของการจำแนกประเภทกล้วยไม้ตามหลักเกณฑ์นี้ไม่รวมถึงกล้วยไม้ดิน ซึ่งมีระบบรากเก็บสะสมอาหาร ในหมวดเบซิโทนี ดังได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องการจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้สภาพพื้นที่ ซึ่งกล้วยไม้ใช้อาศัยดำรงชีวิต ร่วมกับลักษณะของระบบราก

บนพื้นฐานการจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยอาศัยหลักเกณฑ์นี้ เราสามารถจำแนกออกได้เป็นสองประเภทด้วยกันคือ

1. ประเภทโมโนโพเดียล หรือ ประเภทแวนดา (monopodial หรือ vandaceous) มีลักษณะและนิสัยที่นำมาใช้เป็นหลักในการพิจารณา ดังต่อไปนี้

- ก. มีลำต้นซึ่งมีข้อและปล้อง มีตาหน่อร่วมกับตาดอกออกจากด้านข้างของลำต้น อยู่ตรงส่วนเหนือของแต่ละข้อ
- ข. การเจริญเติบโตของยอดอ่อนออกสู่ด้านยอดด้านเดียว แต่ถ้ามีหน่อก็จะมียอดใหม่ตามมาด้วย

- ค. มีรากเจริญออกจากส่วนเหนือของแต่ละข้อ โดยแทงออกจากด้านตรงข้ามกับตาหน่อ และตาดอกไล่จากข้อล่างขึ้นมา
- ง. เป็นกล้วยไม้ประเภทรากอากาศ
- จ. มีแหล่งกำเนิดอยู่ในภูมิภาคเอเชียและดินแดนที่เป็นเกาะใหญ่น้อยในมหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะมีมากในเขตร้อน
- ฉ. ตัวอย่างสกุลต่างๆ ปรากฏอยู่ในประเภทกล้วยไม้อากาศแล้ว

2. **ประเภทซิมโพเดียล หรือ ประเภทแตกกอ (sympodial)** ลักษณะแรกอันพึงสังเกตเพื่อทำความเข้าใจกล้วยไม้ประเภทนี้ก็คือ **ส่วนที่เป็นลำต้น** เนื่องจากตามหลักจะมีปล้องและข้อ รวมทั้งมีตา ซึ่งสามารถเจริญเป็นหน่อใหม่ หรืออาจมีช่อดอกผลิออกมาได้ นอกจากนั้น ส่วนยอดซึ่งเป็นจุดเจริญเติบโต โดยทั่วไปเรามักจะเคยชินกับสภาพที่มุงขึ้นด้านบน แต่ในกรณีของกล้วยไม้ประเภทซิมโพเดียล ส่วนใหญ่จะมีลำต้นอยู่ในแนวนอนราบไปกับพื้นซึ่งกล้วยไม้อาศัยเกาะ ทำให้ผู้ที่ไม่คุ้นเคยอาจไม่คาดคิดว่าเป็นลำต้น

วิชาการพฤกษศาสตร์ในสาขากายภาพจึงเรียกชื่อ ลำต้นลักษณะนี้ว่า **ไรโซม (rhizome)** หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่า **เหง้า** เราอาจพบว่า ลำต้นหรือเหง้าของกล้วยไม้ประเภทนั้นนอนราบไปตามพื้นของสิ่งที่อาศัยขึ้นอยู่แล้ว ถ้าเป็นพื้นดินอาจพบฝังตัวอยู่ใต้ผิวพื้นดินก็มี ทั้งนี้และทั้งนั้นสุดแล้วแต่ธรรมชาติของกล้วยไม้แต่ละชนิด

ส่วนมากก้านใบของกล้วยไม้ประเภทนี้มักมีลักษณะอวบ อ้วน และมีข้อมีปล้องด้วย เราเรียกก้านใบลักษณะนี้ว่า **ลำลูกกล้วย (pseudo-bulb)** เช่นกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ในสกุลแคทลียา (*Cattleya*) สกุลเด็นโดรเบียม หรือ หวาย (*Dendrobium*) สกุลออนซิเดียม (*Oncidium*) สกุลบัลโบฟิลลัม หรือ สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum*) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ไม่ยึดติดรูปแบบมากนัก ช่วยให้เรามองเห็นภาพอย่างลึกซึ้ง ย่อมเข้าใจได้เองว่า แท้จริงแล้วกล้วยไม้ในประเภทโมโนโพเดียล กับประเภทซิมโพเดียล ตามหลักการเจริญเติบโต ไม่ได้แตกต่างอะไรกันเลย นอกจากอยู่ในสภาพกลับทิศทางการงอกเท่านั้น

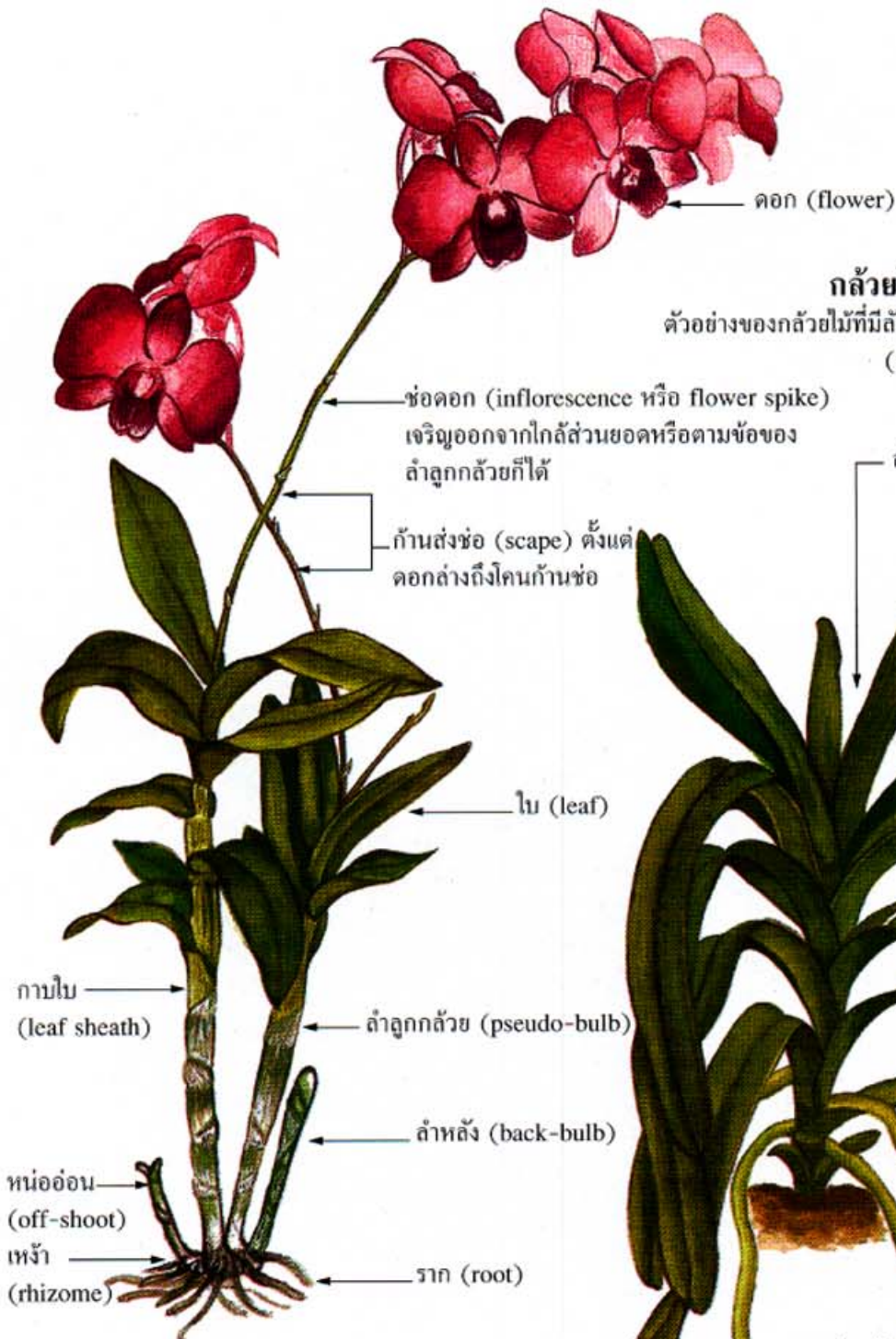
การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้สภาพแวดล้อมธรรมชาติของถิ่นกำเนิดเป็นหลัก

ภาพรวมของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งมีปัจจัยต่างๆ สัมพันธ์ถึงกันเป็นกระบวนการ ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของประเด็นนี้ นับตั้งแต่ อุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง ระดับความสูงของภูมิประเทศ และ องศาเส้นรุ้งขนาน เราจึงไม่ควรมองเน้นอยู่กับปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ในเรื่องนี้อาจจำแนกกล้วยไม้ ออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน

กล้วยไม้สกุลหวาย

ตัวอย่างของกล้วยไม้ที่มีลักษณะการเจริญแบบเป็นกอ (sympodial)

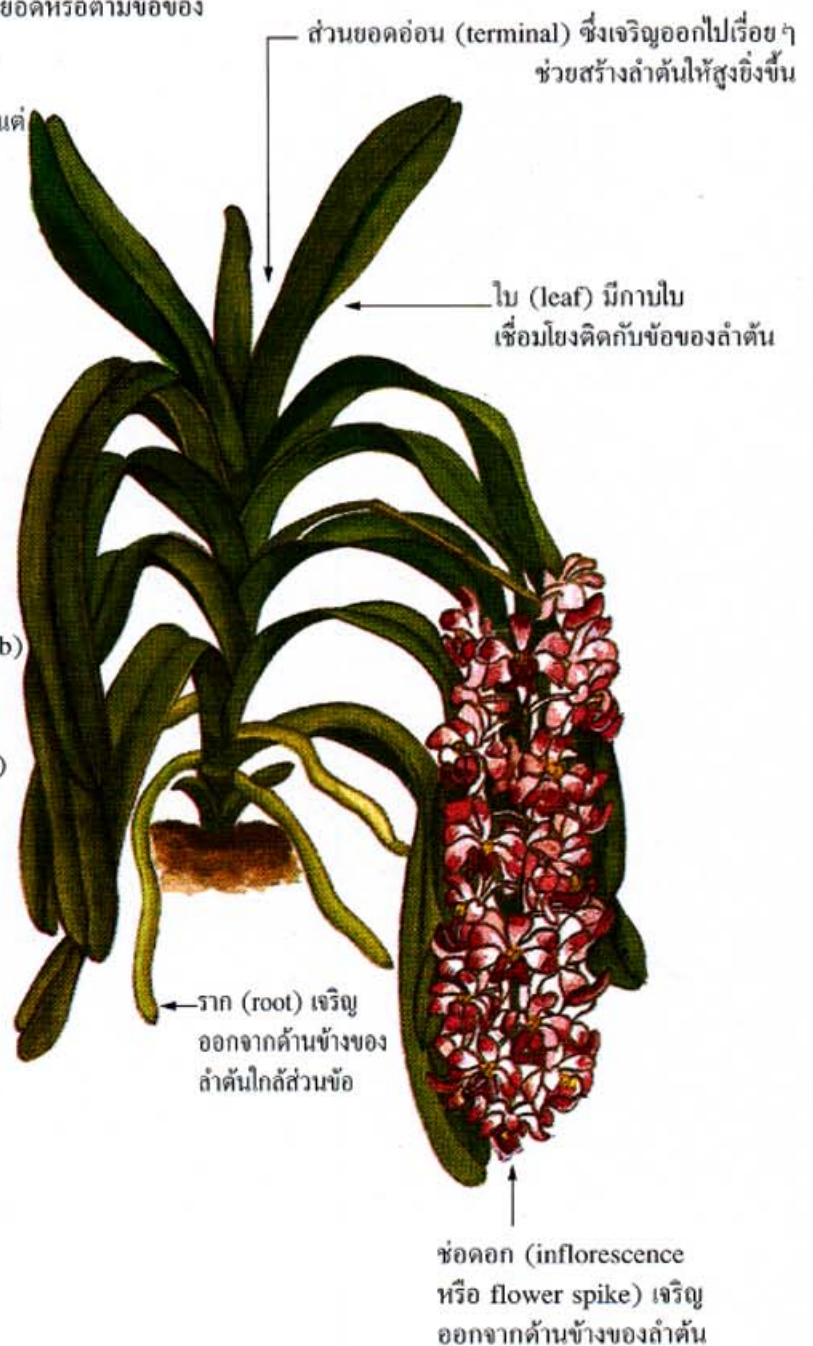
(1/2 ของขนาดจริง)

กล้วยไม้สกุลเอื้องกุหลาบ

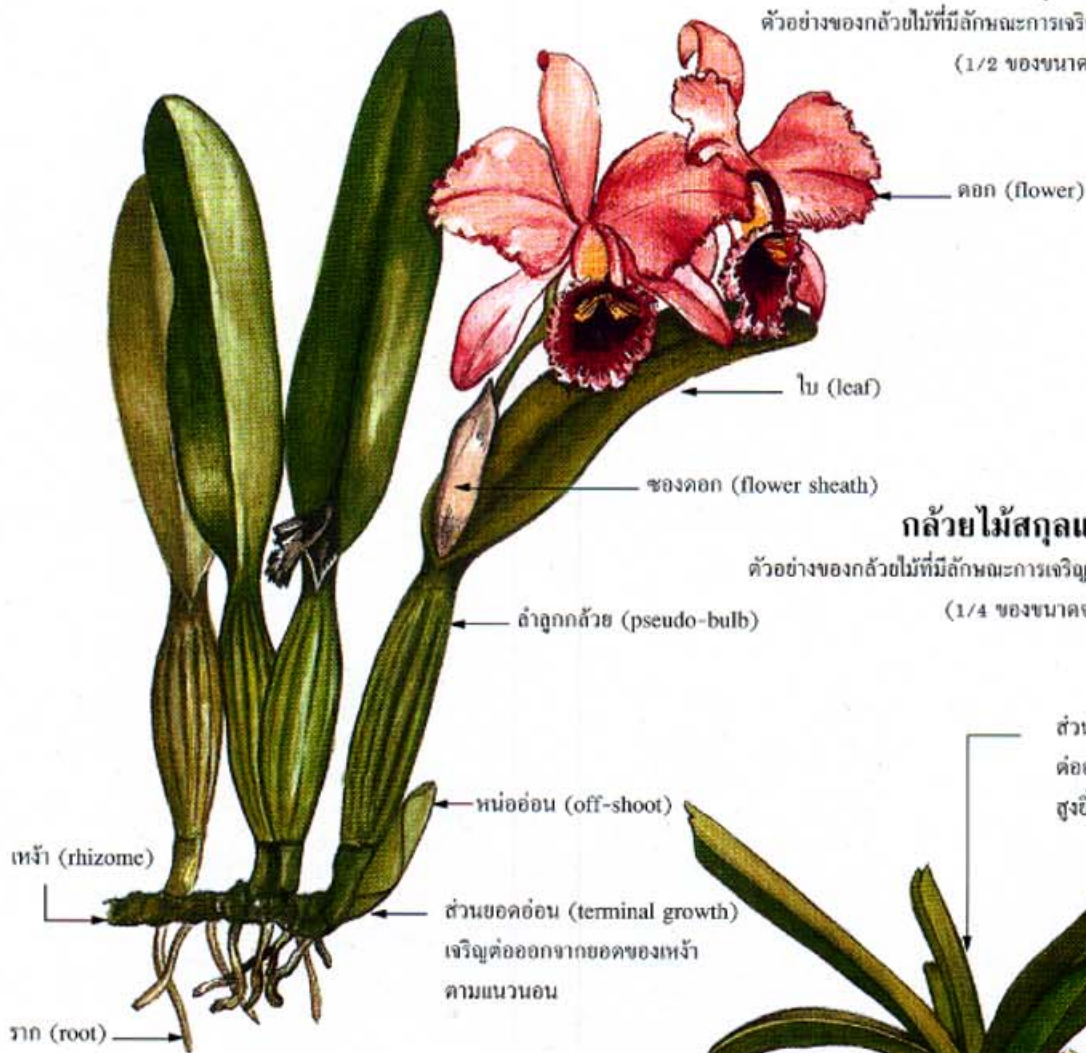
ตัวอย่างของกล้วยไม้ที่มีลักษณะการเจริญสู่ส่วนยอด (monopodial)

(1/4 ของขนาดจริง)

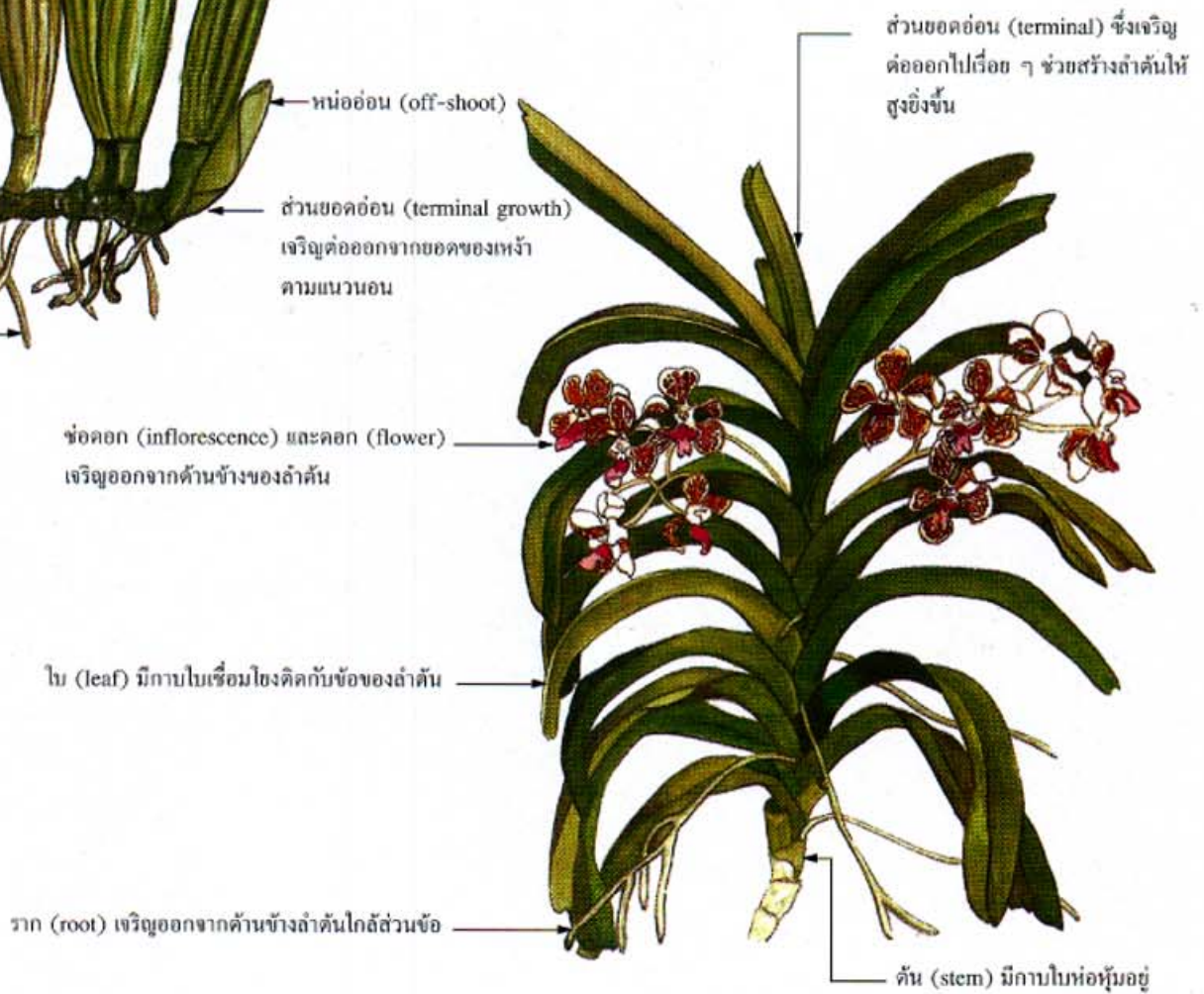
กล้วยไม้สกุลแคทลียา

ตัวอย่างของกล้วยไม้ที่มีลักษณะการเจริญแบบเป็นกอ (sympodial)
(1/2 ของขนาดจริง)

กล้วยไม้สกุลแวนด้า

ตัวอย่างของกล้วยไม้ที่มีลักษณะการเจริญสู่ส่วนยอด (monopodial)
(1/4 ของขนาดจริง)

1. สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum careyanum*)

2. สิงโตกลอกตา (*Cirrhopetalum fascinator*)

3. สิงโตกลอกตาพัดแดง (*Cirrhopetalum lepidum*)

■ สิงโตกลอกตาทั้งสามชนิดนี้ เป็นตัวอย่างของกล้วยไม้ที่ขึ้นบริเวณที่มีภูมิอากาศเขตร้อน

4. รองเท้านารีฝ้ายหยอ (*Paphiopedilum bellatulum*) (เขตกึ่งร้อน)

5. รองเท้านารีเหียงเลย (*Paphiopedilum hirsutissimum*) (เขตกึ่งเย็น)

6. *Cymbidium traceyanum* (เขตกึ่งเย็น) พบทางตอนเหนือของประเทศไทย

7. คาลิปโซ (*Calypso* sp.) ขึ้นอยู่บริเวณที่มีหิมะปกคลุม (เขตเย็น)

พันธุ์แท้

1. *Cymbidium simulans* (alba)
2. *Cymbidium eburneum*
3. *Cymbidium ensifolium*
4. *Cymbidium siamense*

พันธุ์ผสม

5. *Cymbidium* Dog 'Emerald'
6. *Cymbidium* Kellys Winter 'Giant Green'
7. *Cymbidium* Silvia Miller

1. กล้วยไม้เขตร้อน (tropical orchid) หมายถึงกล้วยไม้ในกลุ่มซึ่งมีแหล่งกำเนิดอยู่ในเขตร้อน หรือแถบเส้นศูนย์สูตรของโลก

ตามความเป็นจริง เขตร้อนของโลกมีการเกิด การดำรงอยู่ และการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของพันธุ์ไม้อย่างหลากหลายรวมทั้งกล้วยไม้ด้วย

แหล่งกำเนิดใหญ่ของโลกซึ่งเป็นเขตร้อนที่มีพันธุ์กล้วยไม้มากได้แก่ดินแดนในทวีปเอเชีย และดินแดนในทวีปอเมริกา

ดังจะพบความจริงว่า พันธุ์กล้วยไม้ซึ่งนำมาปลูกและใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่มาจากสองแหล่งดังกล่าว

2. กล้วยไม้เขตกึ่งร้อน (sub-tropical orchid) หากจะกล่าวว่า กล้วยไม้เขตกึ่งร้อนเป็นพันธุ์ไมในกลุ่มซึ่งมีพื้นฐานธรรมชาติอยู่ในระดับอุณหภูมิเย็นกว่ากล้วยไม้เขตร้อนก็น่าจะได้ แต่คงไม่มีบรรทัดฐานที่จะชี้ชัดว่าใช้มาตรการใดกำหนด

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากธรรมชาติของทุกชีวิตโดยเฉพาะธรรมชาติของคนซึ่งถือเป็นเหตุสำคัญที่สุด ถ้าสามารถเข้าใจได้ย่อมรู้ความจริงว่าการจำแนกกล้วยไม้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และวิจารณ์ญาณของแต่ละคน

ส่วนการกำหนดประเภท น่าจะเป็นเพียงแนวทางซึ่งนำมาใช้ในการพิจารณาปฏิบัติเพื่อปรับวิธีการให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของกล้วยไม้

ดังนั้น ก่อนที่จะคิดนำกล้วยไม้ชนิดใดมาปลูกในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ควรให้ความสนใจศึกษาอย่างรอบคอบว่าพื้นที่ผืนนั้น มีสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร และกล้วยไม้พันธุ์ซึ่งคิดจะนำมาปลูก มีธรรมชาติเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ อย่างไรหรือไม่

3. กล้วยไม้กึ่งอากาศเย็น (temperate orchid) โดยทั่วไปแล้ว คงใช้พื้นฐานแนวคิดดังได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อแรกนำมาพิจารณาตัดสิน ดังได้ชี้ถึงสังขรณ์ไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ธรรมชาติไม่มีการแบ่งแยกตัวเอง แต่คนนำมาแบ่ง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหาประโยชน์จากการนำปฏิบัติ

คนในสังคมเขตร้อนมักกล่าวว่า กล้วยไม้กลุ่มนี้เป็นของเมืองนอก และคงจะคิดต่อไปว่าเป็นของมาจากต่างประเทศทำให้รู้สึกว่าจะชอบอยู่ในสภาพอากาศหนาว

หากมีข้อมูลอย่างลึกซึ้งจะพบว่า แท้จริงแล้วหลายชนิดมีแหล่งกำเนิดอยู่ในเขตร้อนหรือกึ่งร้อน แต่อาจแตกต่างกันด้วยองศาความสูงจากระดับน้ำทะเล หรืออาจรวมถึงองศาเส้นรุ้งขนานด้วย

อาทิเช่น กล้วยไม้หลายชนิดในสกุล ชิมบิเดียม (*Cymbidium*) และ พาฟิโอเพดิลัม หรือ รองเท้านารี (*Paphiopedillum*) ซึ่งพบในธรรมชาติตอนใต้ของประเทศจีน รวมทั้ง

ตอนเหนือของ พม่า ลาว อินเดีย และไทย เช่นในเขตภูเขา ดอยอินทนนท์ ภูกระดึง และภูหลวง

4. กล้วยไม้อากาศเย็น (cold climate orchid) จากแถบเส้นศูนย์สูตรของโลก ซึ่งเป็นเขตร้อนและเป็นแกนของชีวิตพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ส่วนใหญ่ สู้พื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้ขั้วโลก โดยเฉพาะที่เรียกกันว่า เขตหนาวเหนือ เช่นในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และพื้นที่ตามเกาะในเขตทะเลบอลติก มีกล้วยไม้ซึ่งมีธรรมชาติไม่ซ้ำแบบกับที่อื่น

โดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงฤดูหิมะตก ส่วนที่อยู่เหนือผิวดินจะพุดตัว คงมีแต่หัวซึ่งพักตัวอยู่ใต้พื้นดิน ขณะที่ด้านบนมีหิมะตกทับถมค่อนข้างหนาเป็นเวลานานหลายเดือน

หลังจากฤดูหนาวผ่านพ้นไป อากาศเริ่มอุ่นรวมทั้งแสงสว่างช่วงเวลากลางวันเริ่มยาวมากขึ้น ประกอบกับหิมะเริ่มละลายถึงระดับหนึ่ง หัวกล้วยไม้ก็จะแตกหน่อโผล่ขึ้นมาบนพื้นดิน และเจริญงอกงามจนถึงขั้นออกดอกอีกรอบหนึ่ง

แม้คนในท้องถิ่นเขตร้อนอาจรู้สึกว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกล้วยไม้กลุ่มนี้ จนกระทั่งทำให้หลายคนขาดความสนใจ แต่ถ้าสามารถเข้าใจความหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้อย่างลึกซึ้ง ย่อมให้ความสนใจค้นคว้าหาความรู้โลกกว้างอย่างปราศจากการปิดตัวเอง อยู่ในกรอบจำกัดอย่างแคบๆ เพื่อนำความคิดไปใช้พัฒนาได้ทุกอย่าง

การจำแนกประเภทกล้วยไม้โดยใช้พันธุ์ไม้ร่วมกับพฤติกรรมของคนเป็นหลัก

ในเมื่อคนนำกล้วยไม้มาปลูกเพื่อสนองประโยชน์แห่งตนจึงเห็นควรนำหลักการพิจารณาจำแนกประเภทกล้วยไม้ก้าวต่อไปถึงการพัฒนาพันธุ์ไม้โดยพฤติกรรมของคนด้วย ซึ่งอาจจำแนกกล้วยไม้ ออกได้เป็นสองประเภทด้วยกัน

1. กล้วยไม้พันธุ์แท้ (species) ซึ่งเรามักนิยมเรียกกันว่า กล้วยไม้ป่า คำว่าพันธุ์แท้มีความหมายอยู่บนพื้นฐานด้านพันธุศาสตร์ หมายถึงกล้วยไม้แต่ละชนิดที่มีความเป็นมาตามธรรมชาติ

มาถึงยุคหลังๆ วิชาการด้านเทคโนโลยีมีความเจริญมากขึ้น อาจนำกล้วยไม้ป่ามาผสมตัวเองหรือผสมเกสรภายในชนิดเดียวกัน แม้ว่าจะได้พันธุ์ผสมซึ่งอาจมีองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์เหมือนเดิม แต่ก็คงไม่ใช่กล้วยไม้ป่า

ดังนั้นจึงเห็นควรปรับความเข้าใจใหม่ โดยเรียกกล้วยไม้ประเภทนี้ว่า กล้วยไม้พันธุ์แท้ ซึ่งรวมทั้งพันธุ์จากป่าและพันธุ์ที่คนนำมาผสมเกสรและเพาะเมล็ด ส่วนพันธุ์จากป่าน่าจะเรียกว่า กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งรวมอยู่ในกล้วยไม้พันธุ์แท้ด้วย

กล้วยไม้พันธุ์แท้ซึ่งเกิดจากการผสมเกสรและเพาะเมล็ด ภาษาฝรั่งเรียกกันว่า cultivated specie ซึ่งมีความหมายจำเพาะเจาะจงลงไปอีกชั้นหนึ่ง

อนึ่ง หากนำเอาพื้นฐานทางพันธุศาสตร์มาใช้พิจารณา อาจรู้สึกว่ทั้งสองสภาพเหมือนกัน แต่ผู้มีธรรมชาติความรู้สึกละเอียดมากสักหน่อยย่อมรู้ได้ว่า มีความแตกต่างกันแฝงอยู่ในส่วนลึกอย่างน้อยพันธุ์ที่เกิดจากการผสมและปลูกเลี้ยงโดยคน จะมีนิสัยเปลี่ยนไปจากพันธุ์ธรรมชาติไม่มากนักน้อย

หากคิดจะนำกลับไปปล่อยให้อยู่ในป่าตามธรรมชาติอีกครั้งหนึ่งย่อมยากมากขึ้นและไม่เพียงเท่านั้นถ้ามองเห็นสองด้านน่าจะรู้สึกได้ว่า สภาพป่าอันเป็นกระบวนการพื้นฐานย่อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พันธุ์ไม้ซึ่งผ่านมาอยู่ในมือคนช่วงหนึ่งแล้ว ปรับตัวได้ยากมากขึ้นอีกชั้นหนึ่งด้วย

2. กล้วยไม้พันธุ์ผสม (hybrid) คนในวงการกล้วยไม้ไทยมักนิยมเรียกกันว่ากล้วยไม้ลูกผสม หมายถึงพันธุ์กล้วยไม้ที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์แตกต่างไปจากพันธุ์ที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน

เราสามารถลำดับความแตกต่างจากธรรมชาติของกล้วยไม้พันธุ์ผสมห่างจากธรรมชาติออกไปเป็นระดับต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

ผสมข้ามชนิดในสกุลเดียวกัน (interspecific hybrid) เช่น การผสมระหว่างเอื้องสามปอย (*Vanda denisoniana*) กับ ฟ้ามุ่ย (*Vanda coerulea*) ซึ่งเป็นกล้วยไม้ในสกุลแวนดาด้วยกัน แต่เป็นคนละชนิด

ผสมข้ามชนิดและข้ามสกุลด้วย (intergeneric hybrid) เช่น การผสมระหว่างเอื้องสามปอย (*Vanda denisoniana*) กับ เอื้องกุหลาบกระเป๋াপิด (*Aerides odorata*)

ปกติแล้ว ธรรมชาติภายในองค์ประกอบของดอกกล้วยไม้ทั่วไป ไม่เอื้ออำนวยให้มีการผสมข้ามชนิดข้ามสกุลโดยอาศัยธรรมชาติ แม้การผสมโดยแมลง ดังนั้นกล้วยไม้พันธุ์ผสมแทบทั้งหมดเป็นผลงานจากคน

แต่เนื่องจากกล้วยไม้เป็นพันธุ์ไม้ที่มีประชากรในแต่ละจุดเป็นปริมาณมาก ดังนั้นจึงมีโอกาสพบกล้วยไม้พันธุ์ผสมจากธรรมชาติแต่ก็หายากมาก

ตามที่ได้กล่าวไว้ว่า กล้วยไม้พันธุ์ผสมหมายถึงพันธุ์กล้วยไม้ที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบทางพันธุศาสตร์แตกต่างไปจากพื้นฐานธรรมชาติ ถ้าหากนำเอาการปฏิบัติโดยคนเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาร่วมด้วย การผสมเกสรระหว่างกล้วยไม้ชนิดเดียวกันอาจมองได้สองทาง แต่ก็คงไม่เข้าข่ายความหมายของ กล้วยไม้พันธุ์ธรรมชาติ